

Ազգ

10 Հոկտեմբեր 2014 ՈՒՐԱԿ 31(5341)

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Հայաստանն այսօր ստորագրելու է

Երկ Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինի օգնական **Յուրի Ուսակովը** լրագրողների հետ հանդիպմանն ասել է, որ այսօր Միսսուրի, Եվրասիական ճեմաստանի բարձրագույն խորհրդի նիստում, Հայաստանը կստորագրի միությանը միանալու դաշնագիրը, որով Հայաստանը այդ միության անդամ է համարվելու 2015 թվականի հունվարի 1-ից: Եթե դա իսկապես ընդունվի, Հայաստանում կսկսվի մի ժամանակաշրջան, որտեղ բոլոր գործընթացները ղեկավարվելու են արդեն մոտ ճեմաստանի իրողություններին՝ ըստ այդմ սրբագրելով շատ բան: Միսսուրի հանդիպմանը մասնակցում են Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ղազախստանի (հիմնադիր երկրներ), Հայաստանի եւ Դոկլասանի նախագահները:

Օրերի Հեծ

Թուրքիան ստիպված է է ֆայլ կասարել

2010 թ. դեկտեմբեր ամսին, երբ մեր Ազգային ժողովի այն ժամանակվա խոսնակ Հովիվ Աբրահամյանի գլխավորած դաշնակցության կազմում Սիրիայում էի գտնվում, զարմանքով նկատեցի մթնոլորտի փոփոխությունը այդ երկրում, որտեղ վաղուց չէի եղել: Սիրիական արդյունաբերական բազմաթիվ մյուլեր գրեթե ամբողջությամբ անցել էին թուրքական կառավարիչ ձեռքը, հասկալիքներ մայրաքաղաք Դամասկոսում բազմաթիվ էին զբոսաբերային եւ բեռնափոխադրական թուրքական ընկերությունները, իսկ հեռուստատեսությունը ողողել էին թուրքական (արաբերենի թարգմանված) սերիալները՝ օսմանյան սուլթանների «ֆաջազորություններն» ու «արդարամտությունը» գովաբանող: Առավել մեծ եղավ զարմանքս, երբ արդեն խորհրդարանում, Հովիվ Աբրահամյանի դաշնակցական ելույթի ընթացքում, նկատեցի ներկա դաշնակցություններից շատերի վրդովմունքը Արբեջանի եւ հասկալիքներ Թուրքիայի հակահայ ֆալաֆականությունները վերաբերյալ նրա բնորոշումներին: Այնքան՝ որ իր դաշնակցական խոսքում Սիրիայի խորհրդարանի խոսնակ Մահմուդ ալ-Աբաբը ավստոսանք հայցնեց այդ խոսքերի համար: (Այս մասին տես՝ «Ազգ», 10.12.2010 թվականը):

Անցավ մի ֆանի ամիս, եւ այսպես կոչված «արաբական զարմանք» մոտիկ փոթորկեց նաեւ Սիրիան: Շուտով դարձվեց, որ այստեղ ոչ թե «խելագարված» կամ «խելագարեցված անբոխներ» են սիրություն անում հրադարաններում ու փողոցներում, այլ լավալիքներով եւ առաջնորդ վարձարկող կազմակերպություններ: Ստեղծվեց ոչ դաշնակցական, սակայն շատ արդիական միջազգային մի ամբողջ կոալիցիա Մ. Նահանգների, Ֆրանսիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Սաուդյան Արաբիայի, Զաբարի եւ Թուրքիայի մասնակցությամբ, համակարգված հզոր ֆարոգակական ցանցով, որտեղ գերմոնասակ հեռախոսակալ նախագահ Բաբար Ասադի իշխանության քայքայումը: Սրանց մեջ գործնականում ամենակազմակերպիչը եղել է մնում էր Թուրքիան, որի Սիրիայի հետ ունեցած սահմանը դարձավ զենքի ու զինամթերքի առանձին, բազմազգ եւ բազմազույն վարձկանների ներթափանցման, դաշնակցական եւ անդաշնակցական ստանդարտներով, այդ թվում նաեւ ֆինանսական զենքի հայթայթման սահման, որը զբաղեց միջազգային շատ փորձագետների եւ անկախ մամուլի ուսադրությունը եւ որի մասին առաջին իսկ օրերից հայտարարեցին Դամասկոսի իշխանությունները, որոնք, հավանաբար, մեծապես զղջացել էին Թուրքիայի առաջ երկիրն այդքան լայնորեն բացելու իրենց ճակատագրական սխալի համար...

Այսուհանդերձ, մինչեւ ընթացիկ սարվա օգոսոս ամիսը, ուժեղ հեռախոսակալ ունեցող արեւմտյան երկրներից ոչ ոք իբր չէր տեսնում եւ ոչինչ չգիտեր, օրինակ, Թուրքիայի դավադիր գործողությունների մասին Սիրիայում եւ, այնուհետեւ, Իրանում: Սինչեւ որ վերջինիս զինած եւ սղառագինած զինադիսները զբաղեցին Մոսկու, որտեղից սկսվեց նրանց սրընթաց արեւմտյան դեմոի Բաղդադ եւ Իրեքի եզդիական, Իրանական եւ Իրական շրջաններ Իրանում եւ Սիրիայում, ուղեկցված գլխատումներով, բռնաբարություններով, կանանց, երեխաների ու սարեցների սղանդով, բռնագաղթեցումներով: Հեծգիտեց դաշնակցական հողը Իրանի եւ Սիրիայի շուրջը մոտ կոալիցիա ստեղծելու, որի մեջ, ըստ նախաձեռնող երկրի՝ Մ. Նահանգների, անդաշնակցական ընդգրկված ղեկավարները, Թուրքիայի գլխավորությամբ: Սա՛ էր կամը աբխազի գերզոր երկրի: Սակայն, թերեւս առաջին անգամ լինելով, Անկարան դրեց իր նախադաշնակները, որոնք, ի սարբերություն աներիկյան մոտ նախաձեռնության, մղաբակ ունեն Բաբար Ասադի իշխանության քայքայումը, եւ ոչ թե զինադիսների (ISIS եւ այլ) կազմաբանումն ու ոչնչացումը: Նախագահ Օբամայի վարչության հավանաբար ամենամակնեղ մարդը՝ փոխնախագահ Յո Բայդենը, անուշտ արձագանք դառնալով վարչության մեջ ներքին դժգոհության, հանկարծ հնչեցրեց զանգը՝ Անկարան չի կասարում իր վրա դրված դաշնակցությունը: Ու թեւ, միտ է, մի ֆանի օր հեծո Բայդենը հետ վերցրեց Երդդանին ու Դավոթոլովին հղած իր մեղադրականը, սակայն, իմ կարծիքով, նրա մեղադրականը ոչինչ չի փոխում իրականության մեջ. Երդդանը ստիպված է ֆայլ կասարել, Վաչինգտոնի ուզած ֆայլը:

ՀԱՄԱՐ 10-11-14

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Քաղաքագիտությունը մեզ համար հսակեցնում է, որ ֆանի դեռ որեւէ երկրում որեւէ ընդդիմություն իշխանություն չի դարձել, ուրեմն ի դեմս նրա գործ ունենք անհաջողակների հետ: Սա՛ ընդհանուր առմամբ:

Եթե մասնավորեցնենք, աղա Հայաստանում ընդդիմությունը մի տեսակ խոնրակ անհաջողակի սղավորություն է թողնում, ֆանի որ արդեն ֆանի սարի իշխանությունը մոյսն է, ընդդիմությունը մոյսն է: Ի դեմ, մոյս ֆաղադադիսությունը որեւէ երկրի որեւէ իշխանության մասին էլ հսակեցնում անում է, մասնավորաբար նշելով, որ եթե իշխանությունը շասնյակ սարիների ընթացքում չի փոխվում, ուրեմն մենք գործ ունենք բռնադատության, կամ այդպիսինը դառնալ ցանկացողների հետ:

Կնեանակի, որ ըստ ֆաղադադիսության մենք բռնադատների (կամ այդպիսինը դառնալ ցանկացողների) եւ անհաջողակների արանում ինչ-որ տեղ հավաքված ժողովուրդ ենք: Նման ժողովուրդներին ֆաղադադիսության դասագրքերը անվանում չեն սալիս, մենք փորձենք անբախտ ժողովուրդ ենք: Նախորդ համարներում արդեն

Հրադարակ եւ Միսս

ունենալիք «մայր» հանրահավաքի մասին:

Կասկած չունենք, որ այսօրվա հանրահավաքն անցնելու է խիստ մարդաբան, ինչը, սակայն, հերում է Հայաստանում բռնադատության առկայությունը: Եթե մարդիկ կարող են գալ հրադարակ եւ բռնացնել վեր բարձրացած իշխանափոխությանն ասել՝ «հիմա», կնեանակի, որ իշխանությունը նրանց առնվազն չի խոչընդոտում, որ իր հեռանալը ցանկանան եւ դա հանցնեն: Կամ գործող իշխանությունը թերահավաստեն է մոտենում գործող ընդդիմությանը, վերջինիս՝ ժողովրդին համախմբելու եւ առաջնորդելու ներուժին, հետեւաբար թուլանում է Ազատության հրադարակում զանազան հավաքությունների անցկացումը, չեսնելով դրանցում սեփական դիրքերի ամրությունը խարխուղ սղառնալիք:

Բայց մի ուրիշ հիմնավորում էլ կա, հենց որի մասին էլ այսօր կխոսենք:

ՍԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶՍՏՐՅԱՆ

Հոկտեմբերի 10-ից առաջ մի փոքր ավելի դաշնակցություն մտած ոչ իշխանական եռյակի գործողությունների հետ կապված, որքան էլ զարմանալի, ոչ այնքան եռյակի մարզային հանրահավաքներում, որքան եռյակի հոգեւոր հայր Գագիկ Ծառուկյանի՝ ռուսական «Նեգալիսիմայա գագեսային» սկսած հարցազույցով, որով վերջապես մի ֆանի հարցերում նա հսակություն մեցրեց: Հայցազույցը թերեւս նախ Եվրասիական միության վեհաժողովից մեկ օր առաջ հասնուկ ուղերձ ունի՝ ուղղված ռուսական իշխանությանը, աղա նաեւ՝ մեր երկրի ղեկավարությանն ու ֆաղադադիսական դաշնակցական հանկարծներին: Բայց ներքին լսարանի համար որոշ դաշնակցականներ, Ծառուկյանը հարցազույցից հետո էլ ստիպված էր անել հայկական միջավայրում, միջազգային օլիմպիական կոմիտեի նախագահ Թոմաս Բախի հետ համատեղ մամուլ ասուլիսի ժամանակ, ֆանի որ ռուսական հարցազույցի առաջին

Գագիկ Ծառուկյանը դաշնակց է նախագահ դառնալ

անդադարձներ հայկական վիրտուալ սարածում հավանաբար սղապված ուղղությամբ չեն եղել կամ չափից ավելին են թվացել Ծառուկյանին, համենայնդեպս երեկ նա դաշնակցական լրագրողների ֆաղադադիսական հարցերին (չնայած տեղը չէր), մի փոքր սրբագրելու փորձ անելով այն առաջին սղավորությունը, որ ստացել էին Հայաստանի վերլուծական շրջանակներն իր հարցազույցից:

Ռուսական թերթի հարցազույցը մեզ էլ ավելի շատ նախագահական հայտ թվաց, թեւ Ծառուկյանը հարցազույցի վերջում որոշակի իրավիճակային միջանցք է թողնում ֆաղադադիսական հարթակից հեռանալու եւ այն ավելի դասական գործիչների զիջելու սարբերակի մասին եւս հիշատակելով: Մեր լրագրողներին Ծառուկյանն ասել է, որ նախ մասնակցելու է այսօրվա հանրահավաքին, աղա՛ որ չորսհինգ նախագահի թեկնածու ունի իր մտում, դրանցից որի թեկնածությունը գործընկերները դաշնակցական են ինքն էլ կաջակցի: Անուններ չի սվել նա՛ ենթադրությունների դուրը բաց թողնելով ու նաեւ չթափանցելով, որ եթե իր թեկնածությունը առաջադրեն նախագահի դաշնակցական համար, դրան էլ է դաշնակց: Առաջնորդում երբեք չենք հիշում, որ նա ասած լինի, թե դաշնակց է նախագահի թեկնածու լինել:

Ստրասբուրգյան «պատուհասը» էջ 6

Մի կեղծեք, պարուսայք, մի կեղծեք էջ 7,8

Արրբեջանը չի ցանկանում լինել Արեւմտյան էջ 9,10

⇒ 1 Մյուս կողմից էլ՝ «Նեգա-վիսիմայի գազեայի» հարցերին սրված դասասխանները երկրի առաջին դեմքերի նշանակալից սրված դասասխաններ են՝ անկախ այն բանից, թե այս մտքերն արդյո՞հենց Ծառուկյանին, թե՞ «խմբին» են դասկանում: Նա ասում է, որ ժողովուրդը հոգուց է վաս կյանքից՝ սեղի ունեցող խոհարար հանրահավաքները մարզերում եւ այսօր նաեւ Երեւանում սղասվելիք դրա հետեւանք են, քաղաքական գրագետ օրակարգի ձեւավորման համար էլ շուտապես լի քաղաքական համայնքներ եղել է: Աղիւստություն, արագադարձ, մանր թիզներ սի մի ֆանի հազար ձեռնարկությունների փակում, օտարերկրյա ներդրումների եւ սննեսական աճի նվազում՝ այս բոլորի մասին Ծառուկյանը հինգ- վեց տարի առաջ դեռ գրագետացել է, ու նրա ձայնը չի հասել հասցեատիրոջը: Քաղաքական ուժերի սասնեկումը դառնալուց հետո դասասխանները համար էլ իշխանությունները բավական ժամանակ ունեին, այնպես որ ժողովրդին, ըստ Ծառուկյանի, մնում է իր սահմանադրական իրավունքներն իրացնել եւ դառնալուց հետո դասասխանները իրացնել այս դասը

Փագիկ Ծառուկյանը դասա՞ս է նախագահ դառնալ

դասասխանների կասարումը: Բայց եւ՝ «մայրամի» ճանապարհի հակառակորդն է նա, «մայրամիները» ժողովուրդներին տառադանք եւ ցավ են բերում: Նա ասել է, թե դա չի նշանակում, թե «մայրամի» այլընտրանք չկա: Եւ լճացումը լինի, որը նույնպես երկիրը կորուսների է տանում: Բացի այդ՝ «մայրամիները» հակառակուսական հոնտորաբանություն ունեն, իսկ Փագիկ Ծառուկյանից ու իր համայնքներից երբեք չեն լսվել հակառակուսական կարգախոսներ եւ չեն լսվելու, հավաստացնում է ռուսներին նա: Որ՝ մեկ միլիոնից ավելի հայ է ապրում Ռուսաստանում, ինքը ռուս գործարար օրհանակների հետ ակտիվ կապերի մեջ է, ԲՀԿ-ի եւ «Եդիմայի» ակտիվներում էլ ինքն է կանգնած: Ահա սա ուղղված է ռուսական իշխանություններին՝ բան է, թե Երեւանում հանրահավաքի վերաբերյալ

նրանց այլ՝ հակառակուսական տրամադրությունների ներկայացման փորձեր լինեն: Այսինքն՝ բարձրաձայնվում է այն, ինչ հայտնի է նաեւ Երեւանում: Երկարը ժողովուրդական է, եւ իր գործողություններում ռուսական աջակցության կարիք ունի: Ծառուկյանը նաեւ այնպիսի դասողություններ է անում, որոնք սովորաբար հնչում են երկրների ղեկավարների շրջանում: Նա ասում է միաժամանակ, որ Հայաստանն առիտաբար չի կարող դառնալ աշխարհագրական ցածրերի բախման օբյեկտ, քանի որ նաեւ միլիոնավոր հայեր էլ ապրում են արեւմտյան երկրներում, Հայաստանը բոլոր հայերին միավորող կենտրոն չէ: Դառնալու: Ռուսաստանը Հայաստանի ազգամարդկան գործընկեր է, ճիշտ է, բայց Ռուսաստանին էլ Հարավային Կովկասում լինել է ուժեղ ու զարգացող գործընկեր-

Հայաստան, սա է Ծառուկյանի բանաձեւը Ռուսաստանի հետ հարաբերություններում: Իսկ արդյո՞հենց երկրի մյուս նախագահները երբեք այլ բան են ասել: Իսկ կուսակցական խնդիրներն, ըստ Ծառուկյանի, կարճ ժամանակում կարելի է լուծել, հարկավոր է հասարակական-քաղաքական ուժերի լայն համայնքում եւ ժողովրդի մանդատ ստացած բազմակուսակցական իշխանություն: Ահա եւ Նաիրա Զոհրաբյանի ասած իշխանափոխության դասա՞սը՝ վերելի ձեւակերպումներում: Մնում է մի փոքր սղասել, մինչեւ անցնի հոկտեմբերսառի այս օրը՝ միգրացիոն ռուսները լինեն եւ Միւսկում, եւ Երեւանի Ազասության հրապարակում, կամ չլինեն, ու այդ դեպքում հնարավոր լինի լիաբոն խոսել զարգացումների համայնադասկերից

Ֆրանսայի դասարանը վաերացուց Սուրբ Էջմիածնի որոշումը

Նիսի դասարանը հինգշաբթի, սեպտեմբեր 25-ին արձակեց իր վճիռը: Նիսի եւ Երջակայքի կրօնական նախկին ընկերակցությունը (որ այժմ կը գործեւ Boulevard de la Madeleine-ի վրայ) Սուրբ Աստածածին եկեղեցույ մեջ) չի կրնար յաակնիլ մաս կազմել Հայց. Առաքելա-

կան եկեղեցույ: Անոր արգիլուած է այդ առնչութեամբ որեւէ յիշատակում իր կոչումին մէջ, ինչպէս նաեւ որեւէ գործունէութիւն, որ կրնայ կարծել սալ, թէ կը դասկանի այդ եկեղեցույ, ներառեալ ծիսակատարութիւնները այդ անունին սակ: Վճիռին դաստօնադրելու եղեկա-

ցումն է տֆ 8 օրուան ժամանակաշրջանէ մը սկսեալ, այդ արգելիքն զանցումի իւրաքանչիւր օրուան համար 100 եւրո տուալով սահմանադրած է: Իսկ երեւմտաւան զանցումն է տֆ կը ճշդօրի դասի՞նք նոր չափ: ՓՈՒՍԵՆԵՆ, ՄԱՐՍԵՆ, Ֆրանսա

Վախճանվել է Ֆրանսահայ մարմնամարզիկ Արթուր Մաղաֆյանը

Ֆրանսիական մարզական լրասվամիջոցների կողմից «Արթուր Արֆա» հորջորջված, 1945 թվականի Ֆրանսիայի երիտասարդական սասնամարտի չեմպիոն Արթուր Մաղաֆյանը վախճանվել է 89 տարեկանում գլխուղեղի ուռուցիկի դասճառած բարդությունների հետեւանքով: Արթուրը ծնվել էր Վիեննում (Ֆրանսիա) 1925 թվի նոյեմբերի 11-ին: Փարիզից անկախ լրագրող ժան Եսֆիյանի փոխանցմամբ, 1952-ին վնասված սասնալու դասճառով նա չի կարողացել մասնակցել Հելսինկիի օլիմպիական խաղերին եւ վերջ է սվել մարմնամարզիկի իր կարիերային: Հետագայում դարձել է ֆրանսիական մարմնամարզիկների ֆեդերացիայի ղեկավար դեմքերից եւ 1963-ից 1986 թվականը վարել սեյնիկայի գծով վարչության սնօրենի դաստնը: Արժանացել է «Պասվո լեգեոն», «Երախտի ազգային օրդեն» եւ «Երիտասարդության եւ սղորտի ոսկե մեդալի»: Հուղարկավորությունը տեղի է ունեցել հոկտեմբերի 8-ին Վալանսում (Ֆրանսիա): **Վ. Օ.**

140 հազար դոլար Արեւադաս գյուղի նոր դպրոցի համար

Արմավիրի Արեւադաս գյուղը (Սարգարադասից մի քանի կիլոմետր հեռավորությամբ) նոր դպրոց է ունենալու, որի համար Գլենդելյում (Կալիֆոռնիա) գործող Հայ կրթական հիմնադրամին (ՀԿՀ) սասարող ազգային բարերարներ հանգանակել են 140 հազար դոլար, տեղեկացնում է այդ առթիվ «Ազգ»-ի սսացած մամուլի հաղորդագրությունը: Առ ի գնահատանք Արմեն եւ Սիլվա Գյուլնազարյանները սեպտեմբերի 7-ին իրենց սանը հյուրընկալել են բարերարներին: ՀԿՀ-ի անուկից իր շնորհակալություն-

ներն է հայտնել նրանց եւ ներկաներին իրենց աջակցության համար կրթական հիմնադրամ-հաստատության նախագահ Ալ Կարալովը: Նա նաեւ զեկուցել է ՀԿՀ-ի գործունէության մասին, նշելով, որ արդեն իսկ իրականացվել են ավելի քան 200 դպրոցների վերանորոգման աշխատանքները, եւ հասկալուց իր երախտից հայտնել Նսան Փիրույանին, այդ աշխատանքները հաջողությամբ համակարգելու համար: ՀԿՀ-ի վարչության անդամ Պիտեր Բաղդասարյանը այնուհետեւ ներկայացրել է Արե-

ւադաս դպրոցի ողբալի ու ւրսաճնիկի դասանները, ցուցադրելով միաժամանակ Զիւսիմա Շաբարյանի դասրասած հուզիչ տեսաֆիլմը: Երեկոյի ընթացքում հասուկ շնորհակալության եւ դասվի է արժանացել Ջորջ Ջորջորյանը՝ ՀԿՀ-ին հարատետն աջակցելու եւ հիմնադրամին 250 հազար դոլարի նվիրատություն կասարելու համար: Այդ նվիրատությունից կօգսվեն Գյումրիի, Ալավերդիի, Սղիսակի, Էջմիածնի, Դիլիջանի եւ Ստեփանակերտի ավագ դպրոցների բազմաթիվ աակերներ: **Վ. Օ.**

Տրադարակ եւ Միսակ

⇒ 1 Սկսեմք ոչ թե Ազասության հրապարակում հանրահավաքից կամ դրա մասնակիցներից, այլ՝ Միսակում հենց այսօր տեղի ունեցող Եվրասիական սննեսական միության անդամ երկրների եւ Հայաստանի եւ Ղրղզստանի նախագահների մասնակցությամբ զագաթաժողովից: Հիշեցնենք, որ Բելառուսի մայրաքաղաքում այսօր կարող է տեղի ունենալ Հայաստանի անդամակցությունը՝ ԵՏՄ-ին: Չնայած, դասելով այս գործընթացի առանձնահատկություններից, չի բացառվում, որ ՀՀ ԱԺ նախագահ Գալուստ Սահակյանը իրավացի դուրս գա, եւ այսօր Հայաստանի անդամակցությունը տեղի չունենա: Հիշեցնենք՝ Գալուստ Սահակյանը վերջերս իր հարցազրույցներից մեկում նշել էր, որ Հայաստանը ԵՏՄ-ին կմիանա 2015-ի հունվարից:

Համենայնդեպս, կարելու այս դարագայում ամենեւին էլ Հայաստանի՝ ԵՏՄ-ին միանալու ժամկետի հսակեցումը չէ, այլ այն, որ այս կադակցությամբ, Հայաստանում քաղաքական ընդվզում չկա: Ավելին, նույն օրը՝ այսօր, Ազասության հրապարակում երկրի հիմնական ոչ իշխանական ուժերը, ճիշտ է, հանրահավաք են հրավիրել, ճիշտ է՝ այնտեղ հնարավոր է հնչել «հեռացիր, գործող իշխանություն» կոչեր, բայց կոնկրետ ԵՏՄ-ին միանալուն դեմ որեւէ ելույթ Ազասության հրապարակում այսօր չի հնչելու: Ինչո՞ւ. սարբերակներ երկուսն են. կամ Հայաստանում համաժողովրդական ընդվզման հիմք չկա՝ կադված երկրի եվրասիականացման գործընթացի հետ, կամ էլ ոչ իշխանականները հենց հոկտեմբերի 10-ն են ընտրել իրենց հանրահավաքի համար, որդեսգի Ազասության հրապարակը զբաղված լինի բոլոր նրանց համար, ովքեր դեմ են ԵՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցությանը: Հասկանալի է, որ եթե իշխանությունն ու ընդդիմադիր շարժումը գործող այլ՝ ազդեցիկ կուսակցությունները դեմ չեն ԵՏՄ-ին մեր երկրի անդամակցությանը, ուրեմն գոնե լինի արտաքին քաղաքական կուրսի՝ այս դասմական ընտրության առումով նրանք ոչնչով չեն սարբերվում եւ, որն ավելի կարելու է՝ չեն սարբերվելու գործող իշխանություններից, եթե ինչ-որ գործողությունների արդյունքում անհաջո-

ղակներից վերածվեն իշխանության: Այս առումով նկատենք, որ, եթե, փաստեն, ընդդիմությունն իր արտաքին քաղաքական դասկերացումներով բոլորովին չի սարբերվում գործող իշխանություններից, ադա որտեղից Ազասության հրապարակում հավաքված ժողովուրդը, կամ այդ հանրահավաք ուղիղ եթերում նայող՝ ավելի մեծ թվով բնակչությունը համոզված լինի, որ ընդդիմությունը իշխանությունից էակամորեն սարբերվելու է՝ այլ հարցերում, օրինակ, կոռուպցիայի դեմ դայարի արդյունավետ ճանադարհների ընտրության, օրինակ քաղաքական եւ սննեսական մեծաւորների վերացման, օրինակ անդաստիկության մթնոլորտի վերացման... ԲՀԿ անդամ դասզամավորներից մեկը, ու անունը կարելու չէ՝ ԲՀԿ-ում մամունների առասուլան դասճառով, վերջերս հայտարարել էր, թե ինքը դասրաս է նաեւ կրակել՝ իրեն դեմ հանդես եկողի վրա, կնշանակի, որ կոնկրետ ԲՀԿ-ի մասով գործող իշխանության «սերմանած» անդաստիկության եւ անեւկարողության մթնոլորտը չի վերանալու՝ «իշխանափոխությունից» հետո: Ուրեմն ժողովրդին խմբակային խաբում են, իշխանությունը խաբում է, քանի որ ժողովուրդը լավ չի աղում, իսկ ընդդիմությունը խաբում է, քանի որ ժողովուրդը լավ չի էլ աղելու: Այստեղ խնդիրն այն է, որ ժողովրդին առաջարկում են ընտրել, թե ում ղեկավարությամբ է նա ցանկանում՝ շարունակել վաս աղելու: Իրականում, եւ այն, ինչը տեղի է ունենում այսօր Միսակում, եւ այն, ինչը Ազասության հրապարակում է տեղի ունենում, խաբկան է, թեկուզ միայն այն դասճառով, որ միսակյան եւ Ազասության հրապարակի գործընթացները ժողովրդի կյանքում էական ազդեցություն չեն թողնելու: Եւ ամենակարելու այն է, որ եւ նախագահներ Պուսիմը, Նազարբաեյը, Լուկաշենկոն, Սարգսյանը, եւ ավելի դասկան, բայց կրկին նախագահներ՝ Ծառուկյանը, Տեր-Պետրոսյանն եւ մի քիչ էլ, գուցե Բաֆֆին, հրաւալի հասկանում են, որ այն խաղը, որին իրենք մասնակցում են, կոչվում է՝ բլեֆ:

Գուցե այդ դասճառով էլ ոչինչ չեն անում, որդեսգի քաղաքագիտությունը նրանց անհաջողակ չանվանի:

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱԼ

Խորհրդային սարհներին Հայաստանը արդյունաբերական երկրի համարում ուներ: Եթե նկատի ունենանք, որ Խորհրդային Հայաստանի համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) մեջ մասնաբաժնի մասնաբաժնի արդյունաբերության հետ անկախության առաջին սարհներին, երեկ կարիք չկա եւս մեկ անգամ հիշեցնել: Դրանից հետո, միայն 90-ականների վերջին սարհներին արդյունաբերության զարգացման ուղղությամբ որոշակի փայլեր արվեցին: Առանձին ձյուղեր՝ սննդարդյունաբերություն, աղամանդագործություն՝ զարգացան, համաարդյունաբերությունը բարունակեց համաճարտարապետական: Արդյունում, Հայաստանում սկսվեց ձեռնարկային արդյունաբերական բոլորովին այլ կառուցվածք, իսկ արդյունաբերության մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում նախկինի հեռավոր մասնաբաժնից անգամ չէր հիշեցնում:

Մեքենաչինության փոխարեն սննդարդյունաբերությունը

Համաձայն 1985 թվականի սկզբների, Հայաստանի արդյունաբերական արտադրանքի ընդհանուր ծավալում ամենամեծ բաժինն ուներ մեքենաչինությունը (էլեկտրատեխնիկա, հասցուցաչինություն, գործիքաչինություն, սարքաչինություն, ավտոմոբիլաչինություն)՝ 30,3 տոկոս: Արդյունաբերական հզորությունը խորհրդանշող հենց այս ձյուղն էլ ամենամեծ կորուստն ունեցավ 90-ականներին, ինչի արդյունքում ձյուղի ավելի քան 150 ձեռնարկություններ, ներկայումս, մասնակի հզորություններով գործում է հազիվ մեկ ասանակը:

Երկրորդ թեթև արդյունաբերությունն էր, որի մասնաբաժինը արդյունաբերական արտադրանքի ծավալում 25 տոկոս էր, որից 15 տոկոսը միայն կոշիկի արդյունաբերությունն էր: Այստեղ եւս եղան խոշոր կորուստներ: Հասկանալի կոշիկի արդյունաբերությունը գրեթե վերացավ: Միայն վերջին սարհներին սկսել են փորձեր ձեռնարկվել վերականգնելու այս ձյուղի զարգացումը, ստեղծվել են ժամանակակից դիզայններին համապատասխան կոշիկների արտադրություններ:

Երրորդ տեղում սննդարդյունաբերությունն էր, որը 1985-ին զբաղեցրել էր արդյունաբերական արտադրանքի 18,8 տոկոսը: Այդ զանազան շաքարեղևի արդյունաբերությունը՝ 5,4 տոկոս, փոխական արդյունաբերությունը՝ 5,2 տոկոս, գունավոր մեքենայագրան՝ մոտ 5 տոկոս: Մնացածը արդյունաբերության այլ ձյուղերն էին:

Ինչպե՞ս է փոխվել այս կառուցվածքը անցած ավելի քան 20 տարիներում:

րի ընթացում: 2013-ի դրությամբ, արդյունաբերական արտադրանքի 62,6 տոկոսն այժմ մեքենայի արդյունաբերությունն է՝ հիմնականում սննդամթերքի, խմիչքների, մեքենաների, ծխախոտի արտադրությունը, 20,2 տոկոսը՝ էլեկտրատեխնիկայի, գազի, գոլորու եւ լավորակ օդի մասնակարարումը, 15,8 տոկոսը՝ համաարդյունաբերությունը եւ 1,4 տոկոսը՝ ջրամատակարարում, կոյուղի, թափոնների կառավարում եւ մեքենաներ:

Ո՞ր ձյուղերն են գանձանում զարգացնել

Հայաստանի նախորդ՝ Տիգրան Սարգսյանի ղեկավարած կառավարությունը մեքենայի արդյունաբերության զարգացման համար ծրագրել էին հետեւյալ ձյուղերը՝ կոնյակագործություն, գինեգործություն, դահլիճներ, հյուրերի, ջրերի արտադրություններ, աղամանդագործու-

համեմատ ավելացել է 1,9 անգամ՝ 669 մլրդ դրամից հասնելով 1 տրլն 242 մլրդ դրամի: Ազգային վիճակագրական ծառայության հրատարակած սկզբների համաձայն, ավելացել է նաեւ արդյունաբերության մասնաբաժինը Հայաստանի համախառն ներքին արդյունում (ՀՆԱ): Եթե 2009-ին արդյունաբերության մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում կազմել էր 13,6 տոկոս, ապա հաջորդ 5 տարիներին ընթացում, ասիճանաբար ավելանալով, 2013-ին կազմել է 17,3 տոկոս:

Նույնն է նաեւ արդյունաբերության մասնաբաժնի ցուցանիշը ավելացված արժեքում՝ առանց անուղղակի հարկերի: 2013-ին այն կազմել է 19,5 տոկոս՝ 2009-ի 15,1 տոկոսի փոխարեն: Վերջին 5 տարիների ընթացում արդյունաբերական կազմակերպությունների թիվն է ավելացել՝ 2367-ից 2013-ին հասնելով 2726-ի: Այդ ձեռնարկություններում աշխատողների թիվն էլ 2009-ի 78,8 հազարից 2013-ին հասել է 83,9 հազարի:

Հայաստանը կրկին արդյունաբերական երկիր դառնալու ճանապարհին է

թյուն, ոսկերչություն, ժամացույցների արտադրություն, ձգարի ճարտարագիտություն, դեղարտադրություն, սեփսիլ արտադրություն: Ընդ որում, մեքենաներից մի քանիսին ներկայացնող մասնավոր հասկանալի հեռ կնվել էին համագործակցության դաշտում:

Նոր կառավարությունը դեռեւս չի ներկայացրել արդյունաբերության զարգացման սեփական դասակարգումները կամ ծրագրերը, չի նշել՝ շարունակելու է իրագործել 2011-ին ընդունված արտադրության ուղղվածություն ունեցող արդյունաբերության զարգացման աջակցության ծրագիրը, թե՛ չի շարունակելու կամ այլ ռազմավարություն է ընդունելու: Եկոնոմիկայի նախարար **Կարեն Ծեմալյանը** հայտարարել է, որ շուտով հանդես կգան մանուկի ատկիտիլ եւ կներկայացնի իր ծրագրերը այս հարցերի վերաբերյալ: Մինչ այդ, փաստենք, որ անցած 5 տարիների ընթացում Հայաստանի արդյունաբերությունն, այդուհանդերձ, նկատելի աճ է արձանագրել գրեթե բոլոր ցուցանիշների առումով:

Արդյունաբերության ծավալները 5 տարում գրեթե կրկնապատկվել են

Հայաստանի արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը 2013-ին 2009-ի

Առանց չափազանցության ղեկ է ասել, որ վերջին 5 տարիներից էլ հասկանալի 2010-2012 թվականներին Հայաստանի արդյունաբերությունը զարգացման ամենաբարձր աստիճան է ունեցել, ինչի արդյունքում էլ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալները գրեթե կրկնապատկվել են: Համեմատության համար նշենք, որ նախորդը՝ մեքենայական երկրի աճի ժամանակակառուցում արդյունաբերական արտադրանքի կրկնապատկումը տեղի էր ունեցել 7 տարվա ընթացում՝ 2008-ին 2002-ի նկատմամբ: **Փաստենք, որ ծավալների ավելանալուն զուգահեռ՝ բարձր աճ ապահովելն օբյեկտիվորեն ավելի դժվար է դառնում:** Նշենք նաեւ, որ 2010-ին արդեն այդ ծավալները գերազանցել էին նախաձգած ժամանակին 2008-ի ծավալները:

Այդուհանդերձ, ասել, թե Հայաստանն արդեն վերադարձել է արդյունաբերական երկրի համարումը, չի կարելի: Գուցե այդ ճանապարհին ենք, բայց դեռ շատ ջանքեր ղեկ է գործադրվել: Եթե մեքենայական ընդհանուր աճը դաշտում ավելանալու է ինչի եւ տեղի ունենա առավելագույն արդյունաբերության շարունակ, եթե առաջիկա 5 տարիներին համախառն ներքին արդյունում արդյունաբերության ներկայիս 17,3 տոկոս մասնաբաժինը կրկնապատկվի եւ եթե այն դառնա ՀՆԱ-ի առաջատար ձյուղը, այդ ժամանակ արդեն կարող ենք խոսել արդյունաբերական երկրի մասին: Իսկ արդյունաբերության զարգացումը կամ արդյունաբերական երկրի կոչվելը ինքնաբերական չէ: Դա նշանակում է նոր եւ կայուն աշխատատեղեր, սոցիալական վիճակի եւ բարեկեցության այլ մակարդակ, երկրի մեքենայական հուսալիության եւ ղեկավարության ամրության որակաբարձար այլ վիճակ:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԻՍՏՈՒՄ

Գույքագրման պահանջը հետաձգվում է, պարտադիր փաստաթուղթ ներկայացնելուը պահպանվում

«Առեւտրական գործունեությամբ զբաղվող հարկ վճարողները դժվարանում են հաշվառել իրենց ադրանքի մնացորդը եւ տեղեկություն ներկայացնել հարկային մարմին»: Այսպիսի հիմնավորմամբ երեկ կառավարությունը հավանություն սկսեց «Շրջանառության հարկի մասին» օրենքի փոփոխությանը, որի շուրջ ավելի վաղ համաձայնության էին եկել տնտեսականների առեւտրականներն ու վարչապետ Ռոբերտ Աբրահամյանը: Կասարվող փոփոխությունն անցվում է օրենքի անցումային դրույթներին: Մասնավորապես, մինչեւ հոկտեմբերի 1-ը ձեռք բերած ադրանքային մնացորդի գույքագրման եւ դրա մասին հարկային մարմին ներկայացվող տեղեկանքի դաժանությունը սույն թվականի հոկտեմբերի առաջին ասուցյակից կհետաձգվի մինչեւ 2015 թվականի փետրվարի 1-ը: Այդ ընթացում ֆինանսների նախարարությունը 20 օրյա ժամկետում գույքագրման ձեռնարկը հնարավորինս կդաժանեցնի եւ մեքենայագրողների շրջանում գույքագրման գործընթացի դասակարգական դասընթացներ կանցկացնի:

Ներկայացնելով այս փոփոխությունը, երեկ, կառավարության ճիստեւ հաջորդած մանուկի ատկիտիլ ժամանակ ֆինանսների փոխնախարար Արմեն Ալավերդյանը նշեց, որ կառավարությունն ընդառաջ փայլ է կասարել փոքր եւ միջին ձեռնարկատերերին, որոնք դժվարություններ կունենային իրենց ադրանքային մնացորդի վերաբերյալ հարկային մարմին տեղեկություններ հայցնելու: Միևնույն ժամանակ, փոխնախարարը փաստեց, որ օրենքը չի կասեցվել, այն շարունակվելու է գործել, 3,5 տոկոս հարկի փոխարեն առեւտրականները վճարելու են 1 տոկոս շրջանառության հարկ, իսկ փաստաթղթավորման դաժանությունը դաժանվում է:

Տեղեկացնելով, որ վերջին 5 տարիներին ղեկավարվող բյուջեի եկամուսները կրկնապատկվել են, Արմեն Ալավերդյանը ընդգծեց, որ այնուամենայնիվ, հասել են մի կետի, որ համախառն ներքին արդյունքի աճին զուգահեռ հարկային եկամուսների աճը անհնար կլինի առանց սուվերի կրճատման: «Փաստաթղթաշրջանառությունը ղեկ է ներդրվել եւ կիրառվի բոլոր տեղերում», ըստ ֆինանսների փոխնախարարի, սա կառավարության միանշանակ մոտեցումն է:

ՀԳՄ-ներ նաեւ ադրանք առաքող մեքենաներում

Խոսելով մեքենայի ադրանք մասնակարարող խոշոր ընկերությունների վերաբերյալ երեկ կառավարության ընդունած որոշման մասին, ֆինանսների փոխնախարար Արմեն Ալավերդյանը տեղեկացրեց, որ հարկային հաշիվների դուրս գրման էլեկտրոնային տարբերակին անցնելու համար հնարավորություն կսրվի այդ ընկերություններին ՀԳՄ-ներ ներդրել ադրանքն առաքող մեքենաներում: Նա նշեց, որ նման որոշումը դաշտում ավելանալու է այն բանով, որ շատ հաճախ մասնակարարվող ադրանքը ամբողջությամբ չի իրացվում առեւտրի կետում եւ դուրս գրված ադրանքի որոշ մասը մնում է: ՀԳՄ-ների առկայությունը ադրանք առաքող մեքենաներում հնարավորություն կսա անմիջապես նույն դաժան մասնակարարվող ադրանքին համարժեք կսրն սրամարդել մանրածախ առեւտրի կետին: Փոխնախարարը նաեւ հայցնեց, որ ՀԳՄ-ների ներդրումը ադրանք առաքող մեքենաներում կամավոր է լինելու:

Հայաստանի համար համաշխարհային բանկը կանխատեսում է 3 տոկոս մեքենայական աճ

Համաշխարհային բանկի արեւելյան ժողովում ներկայացվել է համընդհանուր մեքենայական հեռանկարի մասին բանկի փորձագետների գնահատականը: Ըստ ՀԳՄ կանխատեսումների, 2014 թվականին Եվրոպայի եւ Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջանում ակնկալվում է 1,8 տոկոս մեքենայական աճ, իսկ 2015-ին՝ 2,1 տոկոս: Այդ մասին նշվում է ՀԳՄ երեւանյան գրասենյակի տարածած հաղորդագրության մեջ:

Ծառայողի փոխնախարար Լորա Թափ, ուկրաինական ձգնաժամը ունեցել է իր բացասական ազդեցությունը երկրների մեքենայական աճի վրա: Սակայն, դրանից բացի, երկրներից շատերը ունեն կառուցվածքային խնդիրներ, որոնք անհաղաղ լուծման կարիք են զգում:

Ինչ վերաբերում է կոնկրետ մեքենայական, Կրասնան, Ուկրաինա եւ Թուրքիա տարածաշրջանին, ապա Համաշխարհային բանկը մեքենայական աճի այսպիսի կանխատեսումներ է ներկայացնում 2014 թվականի համար՝ Ռուսաստան՝ 0,5 տոկոս աճ, Բելառուս՝ 1,5 տոկոս, Սուդանը՝ 2 տոկոս, Դոմինիկան՝ 3 տոկոս, Հայաստան՝ 3 տոկոս, Դադարաստան՝ 4,3 տոկոս, Ադրբեյջան՝ 4,5 տոկոս, Կրասնան՝ 5,5 տոկոս, Տաջիկստան՝ 6,5 տոկոս, Ուզբեկստան՝ 7,9 տոկոս, Թուրքմենստան՝ 10,4 տոկոս, Թուրքիա՝ 3,5 տոկոս աճ: Ուկրաինայի համար ՀԳՄ-ն կանխատեսել է 8 տոկոս ակնում:

ՀՈԿԻԿ ԱՅՅԱՆ

Ետևի-ի որեւէ բանաձեւ, անկախ նրանից՝ դրան հայա- մէս են, թէ՛ հակառակը, մե- նարկելիս անհրաժեշտ է հիշել մի ֆանի առանձնահատկու- թյուններ: Նախ, համաեվրո- պական այս կառույցը մի- ջազգային այլ կառույցներից առանձնապէս չի տարբերվում այն մասով, որ ընդունված բանաձեւերը, մասնավորա- կան հայտարարություններ որեւէ ի- րավական ուժ չունեն եւ եմ- թակա չեն անմիջական կամ առաջատար կատարման: Հա- ջորդը, համաեվրոպական կա- ռույց լինելը Ետևի-ին կոնկ- ռետ չի ազատում սուբյեկտիվու- թյունից, ֆանի որ Եվրոպան՝ որոշու Արեւմուտքի մաս ունի իր ֆաղափական ցահերը, որոնք,

րում բռնությունների ահազ- նացումը» վերագրով եւ վեր- նագրից ենթադրելի՝ բովան- դակությամբ: Հայկական ժաշկիրակությունը, ղեկա- վար, ԱԺ փոխնախագահ Յեր- մինե Նաղդալյանի գլխավոր- ությամբ, այս որոշման կա- յացման ժամանակ դուրս է եկել միտքերի դաշտից, ինչի հա- մար, արդեն Երեւանում, ար- ժանացել է նույն ժաշկիրա- կության ընդդիմադիր անդամ Լեւոն Ջուրաբյանի սուր քննա- դատությամբ: ՀԱԿ անդամը մասնավորաբար նշել է, որ՝ «Հայկական ժաշկիրակու- թյունն իրեն խայտառակ դա- հեց», առանց մանրամասնե- լու, անուշտ, որը ինքը եւս, փաստորեն՝ «իրեն խայտառակ ժաշկած ժաշկիրակության» անդամ է: Հիմա, իսկ ի՞նչ ղեկ է անել Հայաստանի

վական թանկ արժի): Մերոնք արել են այն, ինչը արել են, ընդ որում, մերոնք ասելով մկասի ունենա՞նք այդ թվում Լե- տն Ջուրաբյանին: Խնդիրն իրականում Հայաս- տանի ժաշկիրակության այդ օրվա ղեկավարը չէ, այլ նրա ընդհանուր անգործությունը: Եթե անգամ «Ետևի-ների» ման որոշում-բանաձեւ-հայ- տարարությունները իրավա- կան ուժ չունեն, եթե անգամ դրանք չեն կարող կարելու լի- նել՝ ոչ հակամարտության կարգավորման շեսանկյու- նից, ոչ էլ հակամարտության առանձին կողմերի համար, միեւնույն է, չդիտար- վել միջազգային այս կամ այլ որեւիցե մարմնի ընդունել ման որոշում: Իսկ որդեգրի թույլ չսրվի, ղեկ է աշխատել ոչ միայն Ստրասբուրգում գտն-

նալը, արդեն իսկ վստահ է, որ Լեւոնային Ղարաբաղը եւս «արդեւանական օկուպաց- ված տարածք է», եւ դա հերիք չէ, դեռ այնտեղ էլ, ինչպէս նաեւ «Ադրբեջանի այլ օկու- պացված տարածքներում», բռ- նաճնուներ է նկատում: Հի- մա, եթե Ետևի-ն իր վստահ է իր այս որոշման մեջ, ապա էլ ինչպէս է խոչընդոտում իր անգ- լիացի ժաշկիրակ, միտքը Ուլստերի անդորը եւ նրան գործուղում «բռնաճնուների գոտի»: զուցե հարգարժան Ուլստեր արդեն ձանձրացել է Ետևի-ի ոչ մակաս հարգար- ժան կազմին եւ նրան Ղարա- բաղ գործուղելով խորհրդարա- նը ցանկանում է առժամա- մակ ազատել նրանից: Նման ցանկություն, իմի- ջիայլոց, Ետևի-ի եթե ոչ բո- լոր, ապա որոշ ժաշկիրակե-

ԲԶՅԱ-ի խորհրդից նամակ՝ Օբամային եւ Պուտինին

Հոկտեմբերի 7-ին դաւաճողական ցարկարարության Դրաստամաս Կա- նայանի անվան ազգային ռազմավա- րական հետազոտությունների ինստի- տուտում տեղի ունեցավ Զաղափական գիտության Հայաստանի ասոցիացիա- յի խորհրդի նիստը:

Այն վարում էր ասոցիացիայի նա- խագահ, ֆաղափական գիտությունների դոկտոր, գեներալ-մայոր **Հայկ Զո- քանջյանը**: Իր բացման խոսքում նա նշեց, որ համայն մարդկությունը լրջո- ռեն անհանգստացած ու մտահոգված է երկու միջուկային տերությունների՝ ԱՄՆ-ի եւ ՌԴ-ի միջեւ հարաբերու- թյունների լարվածության խորաց- մամբ, որը հղի է հակամարտության վերածվելու վստահով: Դոկտոր Զո- քանջյանի կարծիքով, եթե այդ երկու ղեկությունների միջեւ առձակասումը ցարկարարվի եւ խորանա, ինչի նշան- ներն արդեն ցայտունորեն արտահայ- տվում են, այն կարող է դուրս գալ ԱՄՆ- ի եւ ՌԴ-ի միջեւ դիմակայության սահմաններից:

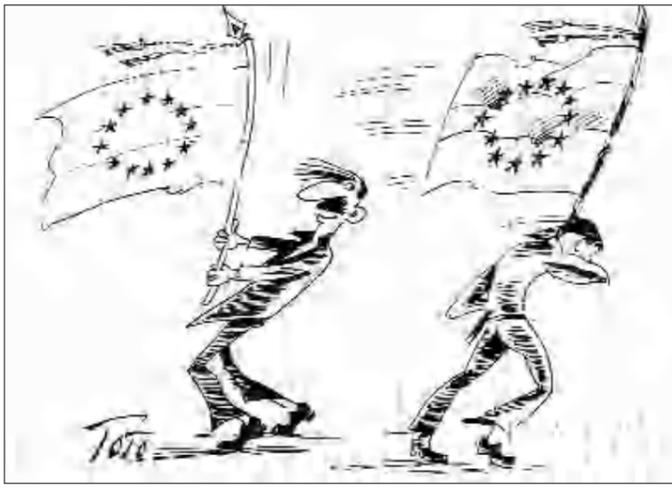
Ասոցիացիայի խորհրդի անդամ- ներն իրենց ելույթներում նշեցին, որ ներկայիս ֆաղափական իրավիճակում ապելի ու ապելի ազդու են դառնում այն մարտահրավերները, որոնց ադ- բյուրներն են միջազգային ահաբեկ- չությունն ու կազմակերպված հան- ցավորությունը, բնաբեկվեան ու մարդկանցով առեւտուրը, մոլորակա- յին մասսաթի բնադահողական խնդիրները: Նրանց համոզմամբ՝ հենց ԱՄՆ-ին եւ Ռուսաստանի Դաւ- նությանը՝ որդես համաեվրոպային ֆաղափականության առանցքային դե- րակատարները է նախանշված այդ ստանալիների դեմ ղայքարում ուղ- ղորդել համաեվրոպային հանրու- թյան ջանքերը:

Ասոցիացիայի խորհրդի անդամնե- րը միակարծիք էին, որ ստեղծված իրա- վիճակում ելքը վերադարձն է այն ֆա- ղափականությանը, որը ԱՄՆ-ը եւ Ռու- սաստանը դեռ վերջերս էին վարում: Այն ղաստության մեջ արդեն մտել է որդես բանակցությունների, երկխո- սության, փոխադարձ հարգանքի ու փոխգիշունան սկզբունքների վրա հիմնված «ռուս-ամերիկյան հարաբե- րությունների վերաբեռնման ֆաղափա- կանություն», որը արթնացրել է ինչ- ղես երկու ղեսությունների ժողո- վուրդների, այնդես էլ համայն մարդ- կության խաղաղ, կայուն զարգաց- ման հոյսեր եւ արժանացել համաե- յարհային հանրության մեծ աջակ- ցությանը:

Զաղափական գիտության Հայաստա- նի ասոցիացիան որոշեց դիմել Զա- ղափական գիտության ռուսաստանյան ասոցիացիային եւ ԱՄՆ-ի ֆաղափա- կան գիտության ասոցիացիային՝ ա- ռաջարկելով գործի դնել իրենց գիտա- փորձաքննական ծառայություններն համայն մարդկության համար բախտո- ռոտ այս խնդիրը լուծելու նղասակով: Ամփոփելով նիստը՝ Ասոցիացիայի գործաղիք սնորեն, ղաստական գիտու- թյունների թեկնածու **Բենիամին Պո- դոսյանը** նշեց, որ ասոցիացիայի խոր- հրդի ղարբերական հայտարարություն- ներն ու դիմումները մեսաղես լայն ար- ձագանք են գտնում մասնագիտական ցրանակներում արժեքավոր ներբերում ունենալով ֆաղափական եւ անվստա- ղային տարբերութ խնդիրների ու իրո- ղությունների գնահատման հարցում: Նիստի վերջում ընդունվեց «Դեռես ուշ չէ խուսափել համամոլորակային աղեցից» վերառույթամբ ասոցիացիայի դիմումը ԱՄՆ նախագահ Բա- րաք Օբամային եւ Ռուսաստանի Դաւ- նության նախագահ Վլադիմիր Պու- տինին, որում խնդրանք է հայտնվում երկու տերությունների նախագահներին՝ անհրաժեշտ ֆայլեր ձեռնարկել «վերաբեռնման» ֆաղափականությանը վերադառնալու համար:

Ստրասբուրգյան «ղասուհասը»
Վաս թթի օղի՝ միտքըր Ուլստերի համար

որդես կանոն հակասում են «ռուսական ազդեցության սակ գտնվող երկրների» ցահե- րին: Երրորդը, այլ բան է, երբ Ետևի-ն բանաձեւ է ընդու- նում, կամ հայտարարություն (դրա տեսքը), բոլորովին այլ բան է, երբ հայտարարությամբ է հանդես գալիս Ետևի-ի նախագահը: Վերջինս ի դեմ, ազգությանը ֆրանսիացի Ռե- նե Ռուկեն, բոլորովին վեր- ջերս՝ Երեւանում, հայտարարել էր, որ ԼՂ հարցով բանակցու- թյուններում ժամանակն է լսե- լու նաեւ ԼՂ «դե ֆակտո» իժ- խանությունների ձայնը, հաս- կանալի է՝ որդես հակամար- տության իրական կողմի, հաս- նելով «կողմերի» համաձայն- ությանը՝ վերանայնություն Ստեփանակերտի մասնակցու- թյունը բանակցություններին:

րի մոտ կարող է եւ լինել: Միտ- կըր Ուլստերը բավականին հայտնի անձնավորություն է՝ «գործում»: հենց նա էր, ով դե- կավարում էր Ադրբեջանում վերջին նախագահական ընտ- րություններին մասնակցած Ետևի-ի դիտորդական ղա- տիրակությունը եւ հենց նրա՝ այդ ընտրություններն ամփո- փող ղեկույցն էր, որը սկզբուն- փորեն տարբերվում էր այլ մի- ջազգային ղեկույցներից: Մասնավորաբար, Ուլստերն ու նրա հես Ադրբեջան ժամա- նած տղաները հայտարարել էին, որ «Ադրբեջանում կայա- ցած նախագահական ընտրու- թյուններն անցել են ազատ եւ թափանցիկ»: Այս եզրահան- գումից, ապելի ճիշտ՝ հայտա- գործությունից հետո, նույն Ուլստերն արժանացավ, օրի- նակ, բրիտանական «Գար- դիան»-ի ուշադրությանը. համառոտաբար ղարբերականը տեղեկացրեց, որ «Ուլստերի համար, ով Ադրբեջանից վե- րադարձել է խավիարի հսկա- յական ղաւաներով, գորգե- րում եւ այլ... Ադրբեջան կա- տարած աշխատանքային գոր- ժողումը իսկական հանգիստ էր...»:

ղասվիրակությունը ման ղարագայում: Ընդունեմք, որ տարբերակներ կան: Օրինակ՝ կարող էին չհեռանալ, այլ մասնակցել որոշման ընդուն- մանը, թեկուզ դրան դեմ ար- տահայտվելով: Բայց սա կն- ցանակեր, որ Հայաստանի ղաժկիրակությունն ընդու- նում է, որ ԼՂ հարցով Միտակի խմբի առկա բանակցային ձե- ւաչափից բացի կարող է լինել նաեւ այլ, աստեմ Ետևի-ի ձե- ւաչափով միջոտողական կողմ, որը իրավասու է որո- տումներ ընդունել ԼՂ հակա- մարտության վերաբերյալ՝ տա- լով այս հակամարտության վերջնական եւ արդարացի լուծմանը խոչընդոտող խիտ վստագավոր սահմանումներ եւ ձեւակերպումներ: Հայաստա- նի ղաժկիրակությունը, ինչ- ղես գիտենք, այսկերպ չի վար- վել: Նա կարող էր նաեւ չհե- ռանալ, այլ ղաժկիրակության բոլոր անդամներով կանգնել եւ աղմկել՝ Ետևի-ի նիստի ժամանակ թույլ չտալով եվրո- պացի հարգարժան ղաժկի- րակներին աշխատել: Այսինքն Ետևի-նում ներմուծելին հայրե- նական խորհրդարանի որոշ բարբեր: Բայց մերոնք այսկերպ էլ չեն արել: Եւ վերջաղես նրանք կարող էին ոչ միայն հե- ռանալ, այլեւ նիստերի դաշի- ճի դուրը ուժեղ փակելուց այն կոտրել՝ թողնելով եվրոպացի- ներին ծախսի սակ (ի դեմ, կահույքը Ստրասբուրգում բա-

վելու օտերին, այլեւ Երեւա- նում՝ Ստրասբուրգի հես: Պարզ է, որ «Ադրբեջանի ղա- հանը»՝ ընդունել ման ձե- ւակերպումներով որոշում Ետևի-նում նոր չէ որ քննարկ- վում է, որդես կանոն ման որ- տումների տեսքերը որոշման կայացման օրից մի ֆանի ա- միս առաջ են բերվում խորհ- դարան, կնքանակի կամ հայ- կական ղաժկիրակությունը այդ մասին չի իմացել, կամ ի- մացել, բայց չի կարելուրել, կամ էլ իմացել, կարելուրել է, բայց չի կարողացել դեմն առ- նել: Բոլոր ղարագաներում էլ մեր ղաժկիրակությունը լավ չի գործել, ի դեմ, երբ ասում ենք՝ մեր ղաժկիրակությունը, մկասի ունենա՞նք այդ թվում Լե- տն Ջուրաբյանին:

Ինչեւէ, Ետևի-ն արդեն իսկ որոշումն ընդունել է, ինչը, ինչպէս ամենակարգում նշե- ցինք, ունի իր առանձնահատ- կությունները, որոնց մասին չդիտար- վել մոռանալ: Այլ բան է այստեղ ուշադրավը: Նույն որ- տման մեջ Ետևի-ն լիազո- րել է իր ղաժկիրակ անգիացի Ռոբերտ Ուլստերին՝ «գնալ Լեռ- նային Ղարաբաղ՝ տեղում ծա- նոթանալ այնտեղ տիրող իրա- վիճակին եւ այդ մասին Ետևի-ին ղեկույց ներկայաց- նել»: Արդեն այս մասը որոշ- ման՝ կատարյալ արտուր է: Այ- սինքն, Ետևի-ն, նախման իր իսկ ղաժկիրակից համաղա- տասխան ղեկույցին ծանոթա-

Ինչ է նրեմն տեղի ունեցել Ստրասբուրգում: Ինչպէս հայտնում են հայկական որոշ ԶԼՍ-ներ՝ «Ընդառաջելով Ադրբեջանին՝ Ետևի-ն որո- տում է ընդունել «Լեռնային Ղարաբաղում եւ Ադրբեջանի այլ օկուպացված տարածքներ-

Այս հոդվածի հեղինակը՝ Սեդեյ Պալոյանը, «Ազգ»-ի մասկից աշխատակիցներից է, եղել է մեր թերթի մշակույթի էջի դասախանասուն: Վերջին տարիներին նա խորացել է գողական աշխարհի համահայտ դեմքերի կենսագրության, հայ է միջազգային հայտնի խաբեբաների արարների էությունը, դրանց բացահայտման մեջ: Հեղինակ է մի ցարքերի եւ ուսումնասիրությունների: Ստրեյն՝ նրա «վերադարձի» նյութերից առաջինը, որի թեման կիսաբերական նշ միայն արվեստի համաշխարհային երկայուն կեղծումների եւ խաբեբայությունների հարցերով հեռագրակողներին, այլեւ առաստարակ բոլոր ընթերցողներին: «Ազգ»-ը Ս. Պալոյանի նյութերը կհրատարակի դասընթացը:

խառնուրդներ ունենալու քանակը: Հավանաբար, երբ արհեստագործները (կոլեկցիոնիստներ) մի մեծ բանակ էր ստեղծվում: Մի քանի քանակաբանական թանկարժեք (եւ ուրիշ, եւ փոխարենական իմաստով) մասնավոր հավաքածուներ ստեղծվեցին: Այս մոլորակը հասցրեց նրան, որ մեծ դիտարկումները ի տարբերակում արվարարից չէր կարողանում բավարարել մարդկային փառաճանաչության անհրաժեշտ կապերը: Իհարկէ, ոչ բոլոր կոլեկցիոնիստներն էին լիովին հասկանում արվեստի գործերը: Այդ իսկ դասաւանդող երեւակու սկսեց հեղեղվել արվեստի գործերի կեղծված օրինակներով: Երեւակու ու այսօրվա վաճառականին, արդյունաբերողին, գործարարին, ով արդեն «մեծ փողեր» ուներ, բազմադիտի էր բազմաթիվ կեղծիքներ էին առաջարկվում: Պատկերացրեք, որ 19-րդ դարավերջին եւ 20-րդ դարասկզբին Միացյալ Նահանգներում հայտնվեց ավելի քան... երկու հազար «Ռեմբրանդս»: Ռուս համահայտ նկարիչ, թանկարանագետ եւ վերականգնող Իգոր Պարալով (1871-1960 թթ.) ինքնակենսագրական «Իմ կյանքը»

սարքայանք հավասարեցրել են ստացել եւ թուրք, եւ եվրոպացի, եւ ամերիկացի փորձագետների կողմից: Բացառիկ կեղծումների մի շարք սկսվեց 1970-ական թվականների վերջերին, երբ սկսեցին կեղծել մեծ սիրահար Սալվադոր Դալին հիվանդացած Պարկինսոնի հիվանդությամբ եւ այլևս չէր կարողանում վրձին վերցնել: Սակայն նրա ստորագրությամբ գեղանկարներն ու մատիտանկարները շարունակում էին հաճախակի հայտնվել: Այդ կեղծիքների ոգեւնչողը Պալան էր՝ Դալիի կողակիցը, իսկ հեղինակը՝ իտալացի երիտասարդ նկարիչ Մանուել Պուխոլ Քալաբրոսո: Երեք տարի ընթացքում այս Պուխոլը ստեղծեց մոտ 400 ջրանկար, մատիտանկար, լիտոգրաֆիկ աշխատանք, 200-ից ավելի յուղանկար: Միայն Դալիի մահվանից հետո նա խոստովանեց մատիտային կենսագրությունում ունեցած իր դերը: Կոնրադ Զոյաուն կեղծում էր Պիկասոյի, Վան Գոգի, իմպրեսիոնիստների գործերը, բայց առավել մեծ ճանաչման

ստացան հավասարեցրել է սալիս: Իսկ գնորդները երաժշտավորաբար են ստանում այն մասին, որ այդ կտավները «բնօրինակի սեփական եւ նկարելանոց հարգող եւ դրանց հետեւող յուրօրինակ աշխատանքներ են»: Թանկարանի հաճախորդների թվում նշվում են արվարողուստ Դիանայի, Ֆրենկ Սինաթրայի, Առնոլդ Շվարցենեյքերի, Ամսոնիո Բանդերասի եւ ուրիշ ճանաչված մարդկանց անուններ: «Պըֆ արս» դասկերարահի որոշ անուններ՝ Ռաֆայելի «Ասլաբա-մայրը», վան Գոգի «Արեւածաղիկներ», Վեյսասի ստեղծած դիմանկարները, Բոսչի յղի «Պարուս»-ը, Դեգայի «Պարողներ»-ը, Պիսսարոյի «Մոնտպանաս գրքսայգին» եւ այլ գործեր վաճառվել են մինչեւ 30 հազար դոլարով: Ամենամահեթեթ իրադարձությունն այս ոլորտում կարելի է համարել Վիստենթ վան Գոգի «Արեւածաղիկներ» նկարի կեղծումը... Սակայն չեսադենք, որովհետեւ այս դարազայուն կեղծում բառն օգտագործելը ձիւս չի լինի: Ականավոր հոլանդացու «Արեւածա-

Մի՛ կեղծեք, դարձնայք, մի՛ կեղծեք

Երբ վաղնջական ժամանակներում մարդ արարածը ժայռերի վրա որսի տեսարաններ էր նկարում կամ փորձում էր կոչումն հողից՝ կավից մանուց հիտեցնող ինչ-որ բան ստեղծել, մի ներքին զգացողությամբ այս դասերը ընդունում էր որդես ակնհաճ, զեղեցիկ առարկաներ, որ կշեռնացնեին իր աչքն ու հոգին: Ականա նա դարձում էր առաջին հավաքողը՝ կոլեկցիոնները: Դարերի, հազարամյակների ընթացքում «նկարիչների», «գրանկարիչների», «քանսացների», առաջ մատե՛ «գրողների» կողմից հայտնվեցին կեղծողները, ովքեր ստեղծողների, արարիչների համաճար կամ գոնե տաղանդը չունենալով, փորձում էին կրկնօրինակել արդեն եղածը: Փաստորեն գրադվում էին կեղծելով: Արվեստի դասնության մեջ կեղծումների քանակազանքների մասին հավաստի եւ ճշգրիտ տեղեկություններ հայտնվել են դեռեւս Վերածննդի դարաւաջին:

գրում, խոսելով 20-րդ դարակզբին ԱՄՆ եւ Եվրոպա կասարած իր այցերի մասին, գրում է. «Ամերիկայում առաջնակարգ մի ցարք հավաքածուների հետ միասին աս են մատե այնպիսիները, որոնք կստվ չափ կեղծված գործերից են կազմված: Շատ ու աս կեղծված գործեր են հայտնաբերեցի դիմադր Սթանկլիի փառաբանված հավաքածուում, որում տասնյակ կեղծ «Մոնեներ» ու «Ռեմբրանտներ» կային: Վան Գոգի աշխատանքների բեռնիցան ցուցահանդեսի բացումից առաջ կազմակերպիչը՝ Յուսը ինձ հրավիրեց իր աշխատանքային եւ ցույց սկսեց վան Գոգի 15 գործ, ցանկանալով իմանալ իմ կարծիքը: Դրանք բոլորն էլ կեղծված աշխատանքներ էին»:

արժանացավ 1983 թվականին, երբ կեղծեց Հիլսերի գաղտնի «օրագրերը»: Հեղինակավոր բազմաթիվ փորձագետներ հաստատեցին «օրագրերի» իսկությունը, հայտարարելով, որ այստեղ ոչ մի կեղծիք լինել չի կարող: Իսկ մի ցարք երկրների համահայտ դասերականներ հասկանալու սրբազեցին այդ «օրագրերից»: Արդեն նույնիսկ նախանձախնդիրներ էին գտնվել, ովքեր ցանկանում էին դրանք հրատարակել առանձին գրով, ամբողջությամբ: Բայց դարավեց, որ «օրագրերի» թղթերի մեջ սղիսկեցնող այնպիսի նյութ կա, որը դարադարձ գոյություն չունեն Համաշխարհային երկրորդ դասերակցի առաջ: Զույաունի ձեռքակալեցին, դասեցին եւ ազատագրվեցին 3 տարով: Ազատելով բանսից, խաբեբան շարունակեց կեղծել արվեստի գործեր, բայց նկարի վրա ինչ-որ տեղում իր փորձիկ ստորագրությունն էր դնում, որդեսագի իրեն ոչ ոք չկարողանա մեղադրանք ներկայացնել:

Վինսենթ վան Գոգ, «Արեւածաղիկներ»

1506 թվականին Ալբերտուս Դյուրերը դասական հայց ներկայացրեց ոճն Մարկո Ամսոնիո Ռայնոնդի դեմ, ով կեղծել էր գերմանացի նկարիչի 990 փորագրանկար: Հռոմի դարձ Կլիմենտես 8-րդը, ցանկանալով հաճելի նկեր մասուցել Մանսոնայի ամենագր ներկումս Ֆերդինանդ Պոգազին, որոշեց նրան նվիրել Ռաֆայելի նկարներից մեկը: Բայց իր մոտ եղած Ռաֆայելի բնօրինակից դարձ չէր ուզում բաժանվել: Եվ նա էլի գտավ: Նկարիչ Անդրեաս դել Սարսոյին դասվիլեց անել Ռաֆայելի գործի կրկնօրինակը, հասկանալի է, այն ներկայացնելով որդես բնօրինակ:

Արվեստի կեղծված գործերը մեծ չափերի հասան հասկադես 20-րդ դարի երկրորդ կեսին, երբ նկարների իսկությունը որոշող ֆիզիկա-փնիական մոր մեթոդներ հայտնվեցին: 1965 թվականին դարավեց, որ Լոնդոնի Ազգային դասերարահուն գեղագող, Գոյային վերագրվող կոնս Վեյլնգոսնի դիմանկարը դարադարձ կեղծիք է: 1970 թվականներին վախարալուիի Էլիզաբեթ Դուրակը (դե, այս սիկնոջ ազգանունն էլ այս է) մի քանի տարի նկարներ էր ստեղծում հնարավոր արդիագեց Էդդի Բուրոդի անվան տակ: Նա աս լավ էր ուսացել ժամանակի ջրող. «դարաղունակ» եւ էթնո արվեստը մեծ դիտարկում ուներ: Կեղծիքը դարավեց այն ժամանակ, երբ Լիզիին առաջարկեցին ներկայացնել նկարից: Նա վարձած արդիագեցը դարադարձ սովորական ալկոհոլիկ էր, ով անգամ մի նորմալ գիծ չէր կարող ֆաշել թղթի վրա: Էլիզաբեթ Դուրակը, սակայն, թեթեւ տրժավ: Դասարանը գտավ, որ նրա Ենրիկ ամբողջ աշխարհը սկսեց լուրջ հեռաբերություն ցուցաբերել ոչ միայն արդիագեցների դարաղունակ՝ «դիմադիսիվ» արվեստի, այլեւ ողջ Ավստրալիայի նկատմամբ:

Գերմանացի նկարիչ Օսսո Վակերն, իր մեջ հայտնաբերելով մանակողի տարանդ, սկսեց կեղծել վան Գոգի նկարները, եւ այդ կեղծիքները վաճառում էր իր գեղարվեստի տրահուն: Կեղծումները աս բարձր որակի էին, եւ խոշորագույն փորձագետները չոսո տարի շարունակ գլուխ էին ջարդում՝ փորձելով կեղծիքները տարբերել վան Գոգի ստեղծած բնօրինակներից: Ինչոդես տեղեկացանում է lookatme.ru կայքը, Վակերն կեղծել է վան Գոգի 30 գործ: Դրանցից 6-ը փորձագետները ճանաչել էին որդես մեծ հոլանդացու ձեռքի գործ, իսկ մեկը երկար տարիներ համարվում էր Վաշինգտոնի Ազգային թանգարանի լավագույն մոնուներից մեկը:

դիկներ»-ը, որը վաճառվել է Քիւսիճ ամուդասանը 1987 թվականին 40 միլիոն դոլարով, դարավեց, որ բնօրինակը չէ, չի տրահանում վան Գոգի վրձնի: Այսպիսի եղրակացություն հանգեցին իսալացի փորձագետներն ու արվեստի դասաւանդները, ովքեր 2001 թվականի սեդեմբերի վերջին իրենց նկատառումները հրատարակեցին Quadrie Sculpture դարաբերականում: Իրենց եղրակացությունները վերջիններս կազմեցին լրջորեն ուսումնասիրելով վան Գոգի եւ նրա նկարիչ-ընկերոջ Պոլ Գոգեմի, ինչոդես նաեւ Գոգեմի բարեկամ Կլոդ-Էմիլ Ծուֆենկերի մանակագրությունները: Իրականում այսոդես է եղել. 1888 եւ 1889 թվականներին վան Գոգն ստեղծել է այս նկարի 4 տարբերակ (արվեստի որոշ դասաւանդներ մինչեւ 10 տարբերակ են նւուն, որի հետ դժվար է համաձայնվել): Բոլոր այս 4 գործերի գեղագույն վայրերը հայտնի են: Սակայն դրանց մեջ չի նւվում այն տարբերակը, որը գնել են մարդոնացիները 1987 թվականին:

Եթե մինչեւ 19-րդ դարավերջ արվեստի գործերի, հասկադես նկարների կեղծումների մասին հազարադարձ տեղեկություններ էին հանդիպում, առաջ այդ ժամանակներից արդեն ավելի ու ավելի աս նկարներ սկսեցին կեղծվել: Ինչո՞ւ: Մարդիկ ցանկանում էին Եթե ամրել եւ գիտակցում էին, որ հարուստ մարդը համահայտ նկարիչների եւ ֆանդակագործների աշխատանքների, հնարձ իրերի, գրերի հազարադարձ հրատարակությունների տեղ եթե է լինի: Երեկվա «մեծախակը» ցանկանում էր նաեւ իր արյան մեջ ազնվականի, արվեստի աշխարհի «միլիարդի» տղավորություն թողնել: Իսկ դա կարելի էր անել այն դարազայուն, եթե իգոր նկարիչների եւ ֆանդակագործների աշ-

1976 թվականին դարավեց, որ Կոնդեյիլի թանգարանում գտնվում են Կորոյի կեղծված գործերը: Ստեղծագործական իր ողջ կյանքում Կորոն ստեղծել է 600-ից ոչ ավելի գործ, բայց միայն արվեստի մերիկյան Երկայուն դասուն է երեք հազար կեղծ «Կորո»:

Նյու Յորքի «Մետրոպոլիտեն» թանգարանում գեղագող ուքիազարմայ արվեստի 66 արժեքներից (որոնց մի մասը իրականում հայկական ծագում ունեն եւ Նյու Յորք են հասել նաեւ Հայկական լեռնաշխարհից) միայն 18-ն են իսկական: Ներկայիս Թուրիայի տարածքից Նյու Յորք հասած դասունական ու մշակութային «արժեքները» հասուն հոգա-

1984 թվականին իսալացի ճարտարադես եւ կոլեկցիոններ (հավաքող) Զուգեդոդես Սալցամոն աճորդներից մեկի ժամանակ ձեռք բերեց Զորջ դե Կիրիկոյի «Իսալայի հրադարակելի» նկարը, որը, դարավեց, կեղծված գործ է, կրկնօրինակ: Սալցամոն դարադարձ ցնցված էր կեղծարարի վարդեսությունից: Փոսրեց, գտավ նրան: Դա, դարավեց, 75-ամյա Ամսոնիո Մազզիգոն էր, ով հավաքողի խոստովանեց, որ սղիդված կեղծում է մեծ վարդեսների գործերը, որովհետեւ տարուն վասակելու այլ միջոցի չի տրահանում: Սալցամոն կազմակերպեց Մազզիգի «աշխատանքների» ցուցահանդեսը, որը նկարական հաջողություն ունեցավ: Առաջ հավաքողը բացեց «Պըֆ արս» դասերարահը, որտեղ աշխատանք էր 48 նկարից: Իսալայի մշակութային նախարարությունը այս դասերարահուն ստեղծված «գործերին» համարա-

Գոգեմը մի քանի անգամ գրել է վան Գոգին, որ ինքն աս եւ հավանում հոլանդացու այս գործը եւ աս կուղեր նրանց (նկարիչն եւ նկարը) նկարել իր արվեստանոցում: Գոգեմի «Առաջ եւ հետ» տրադարությունների տեսում, որը գրվել է 1903 թվականի հունվար-փետրվարին եւ առաջին անգամ հրատարակվել Մյունխենում 1914 թվականին, այսոդես տղր եմ կարողում. «...եւ մտադարձ ունեցա նկարելու նրան իր սիրած արեւածաղիկներով մատիտոնոսի վրա աշխատելու: Երբ դիմանկարն ավարտված էր, նա ասաց. - Այո, սա եւ եմ, բայց խելագարված...»:

ԹՈՍԱՍ ԴԵ ԿԱԿԼ*

Իրականում դասկերը բոլորովին այլ է: Իր էներգետիկ հարստությամբ գոռոզացած Ադրբեջանը իրեն բավական ուժեղ է համարում ընդհանուր մի երրորդ արբերակ, որտեղ հետեւելով ռուսական ձեռք բռնափրկական ձեռաչափին, փորձում է միաժամանակ անվտանգության եւ էներգետիկ հարցերում իրեն համարել Արեւմուտքի այսպես կոչված «մարտավարական գործընկեր»:

Հրաժարվելով ընդհանուր կասարել Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի միջեւ, Ադրբեջանը մտածում է, որ կարող է երկուսի հետ էլ «լեզու գտնել»: Երկրի էլիտա մեծամասնությունը հույս ունենում է, որ Մ. Նահանգների եւ Եվրոպայի հետ գործարարական հարաբերությունները կմղախեն կրկնադասակարգում իրենց հարստությունը առանց վստահ եմքարկելու երկրի օլիգարխային ֆաղափական համակարգը: Ծրագիրը փորձարկման փուլում է: Ադրբեջանի առաջնորդները վերջին ամիսներին ավելի մեծ թվով մարդու իրավունքների խախտումների են գնացել եւ ընդհատ առավել ռազմատեղի վարձագիծ իրենց հարեւան, երկարամյա թեմայի Հայաստանի նկատմամբ: Արեւսյան ֆաղափականություն մշակողները դարձան եւ առավել մեծ ուժակրություն դարձնելու այս երեւոյթին եւ հարց չալու իրենք իրենց, թե ինչ է նշանակում այն Ադրբեջանի եւ նրա հարեւանների համար:

Պատերազմ եւ նավթ

Ադրբեջանը գուցե նախկին խորհրդային Միության ամենաբարդ եւ հետաքրքիր երկիրն է. իր ժիւ, թյուրքական եւ աֆախարհիկ ավանդույթներով եւ ժողովրդավարական ու բռնադեմոկրատիկ իշխանության դասական սովորույթներով: 1991-ին անկախություն ձեռք բերելուց հետո երկու գործոններ են ձեւավորել նրա ֆաղափականությունը. առաջինը Լեռնային Ղարաբաղի վիճելի հարցի շուրջ դաժան դասերազմն է Հայաստանի դեմ, որի ընթացում երկու կողմերն էլ մեծ կորուստներ կրեցին մինչեւ որ 1994-ին Հայաստանը մարտական հաղթանակ սարավ: Ադրբեջանը թանկ վճարեց հակամարտության դիմաց. 20 հազար զոհ սվեց եւ բնակչության մեկ տասներորդ մասը, մոտ 700 հազար ադրբեջանցիներ, դարձան փախսականներ: Ադրբեջանը կորցրեց ոչ միայն Լեռնային Ղարաբաղի վերահսկողությունը, այլեւ մասամբ կամ ամբողջությամբ, յոթ օջանների՝ որոնցում աննշան թվով հայեր էին աղոթում, ընդհանուր առմամբ իր միջազգայնորեն ճանաչված սարածի մոտ 14 տոկոսը: Այդ դարձույթի ցավազին ազդեցությունը մինչեւ օրս զգացվում է երկրում:

Մյուսը՝ նավթի դասարների երկրորդ բուն է (առաջինը տեղի էր ունեցել 19-րդ դարի վերջում): 20 տարի առաջ Կասպից ծովում հայտնաբերված նավթի նոր դասարները երկիրը գրավիչ դարձրեցին միջազգային ներդրողների համար: Այդ ժամանակվա երկրի նախագահ Հեյ-

դար Ալիեւը աֆախարհի սարքեր կողմերի նավթային ընկերություններին հրավիրեց ծրագրեր ներկայացնել իր բնորոշմամբ «Դարի դայանագիւրը» ստորագրելու համար: Այդ ֆաղափականության հետեւում ծնվեց Բախու-Թրիլիսի-Ջեյհան խողովակաւարի եկամտաբեր դայանագիւրը, որի վերահսկողությունը ստանձնեց Հեյդարի որդին՝ Իլիհանը, ով երկրի նախագահը դարձավ 2003-ին: Բրիտանական BP նավթային ընկերությունը 2006 թվականից այդ խողովակաւարով Կասպից ծովից Միջերկրական ծով է հասցնում նավթը: Իր բարձրագույն ասիճանում օրական մեկ միլիոն բարել էր արտահանում ընկերությունը:

դրումն է Գրանսիայի հարավում) եւ նույնիսկ եվրոպական հայտնի ֆուտբոլային ընկերություններ: Մտնելով ֆաղափականության աստղագիւր, նրանք փորձում են դառնալ ֆաղափական եւ սնտեսական հիերարխիան, որ ծառայում է իրենց: Օլիգարխ ֆաղափագեցները, ինչպիսիք են արտակարգ իրավիճակների նախարար Զեմալլեդին Հեյդարովը, Տրանսդորի նախարար Զիա Մամեդովը եւ ներքին գործերի նախարար Ռամիլ Ուսուբովը, չարահետելով իրենց դիրքը, փորձում են ամեն գնով դասարանել իրենց հարստությունը: Նախագահն իր առանձնաւորույթյալ նստավայրում ի վիճակի չէ վերահսկելու իր ստորադասներին: Այս նախա-

նակցությամբ եւ իր այն խոսուճով, որ կարող է Ռուսաստանի փոխարեն զազ մասակարարել Եվրոպային այսպես կոչված «հարավային միջանցով»: Այս բոլորն ամուսնացած արժեքավոր են, բայց «վաճառվում» են իրենց արժեքից ցած ավելի թանկ գնով: Աֆղանստանից զորքերի դուրս բերումը կավարսվի մեկ տարուց: Վաւիզոնը ներկայիս բանակցություններ է վարում Թեհրանի հետ, որը թուլացնում է այդ երկրի դեմ կիրառված դասարանի շրջանակներին մասնակցելու Բախուի դասարանականությունը, եւ վերջապէս՝ «հարավային միջանցով» ծրագրի նախնական աղմուկը հանգել է: Ներկա ծրագիրն այն է, որ 5-6 տարուց Հարավային Եվրոպան սարեկան մոտ

կանում միեւնոյն ֆաղափական մոդելն են կիրառում: Եներգետիկ ռեսուրսների եկամուտներով լցնել ազգային գանձարանը եւ թույլ տալ, որ էլիտա խավի փոքր զանգվածը օգսվի այդ եկամուտներից, վերահսկի տեղեկատվական դասարան եւ ճնշի ընդդիմությունը: Օրենքները (ինչպէս ոչ կառավարական ընկերությունների իրավունքների սահմանափակման օրենքը) նախ կարծես Ռուսաստանում են գործարկվում, հետո մի քանի ամիս անց Ադրբեջանում: (Նախագահ Օբաման «Clinton Global Initiative» կենտրոնում սեղանների 23-ին ունեցած ելույթի ժամանակ հասկաղես առանձնացրեց Ադրբեջանին որդես ոչ-կառավարական ընկերություններին ճնշող երկրի): Եվ չնայած ՄԱԿ-ում Ադրբեջանը դեմ էր արտահայտում Ռուսաստանի եւ դասարանում Ուկրաինայի սարածալային աբողջակաւորությունը, Բախու մասնաւոր ամձինք իրականում համարեց են Մոսկուայի սարքերակին, որ արդարեւ թուլացնում էր եւ ֆինանսավորված Արեւմուտքի կողմից, եւ այն վստահ է սղառնում բոլոր հետախորհրդային հանրաղեսություններին: Նախագահականի դասարանական անձնավորություններից մեկը Եվրոմայրանը անվանել էր «որոշակի միջազգային ուժերի ծրագիրը», որ «ֆաղափական դայալար, ֆաուս եւ անարխիա» էր առաջացրել երկրում (Ուկրաինայում) եւ նույնը կարող էր տեղի ունեւալ Ադրբեջանում:

Բախու խոսուրեն վերահսկում է, որ հանկարծ որեւէ խմբավորում մտնու անգամ չանցկացնի Մայրանի նմանությամբ խռովություններ կազմակերղել Ադրբեջանում: Ադրբեջանի բանտերում են զսնվում ներկայիս մոտ 98 ֆաղափական բանտարկալներ, որոնցից ցատեր արեւմտեւտե խիզալիս ակիսիսներ են: Նրանց թվում են Իլգար Մամաղովը՝ ընդդիմության ղեկավարներից եւ նախագահական ընտրությունների նախկին թեկնածուներից, Անար Մամաղովին՝ ընտրությունների խախտումները բացահայտող մի կազմակերղության ղեկավարը, Ռաուֆ Միրաղիրովը՝ հայտնի լրագրողը, որ Թուրքայում էր աֆախարան, Իսիֆաւ Ալիեւը, հարգված փաստաբան, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դասարան էր ներկայացնում բանտարկալների գործերը, Ռասուլ Ջաֆարովը, հայտնի երիտասարդ ակիսիլիս, որ այս անաւը 30 տարեկան դարձավ, Լեյլա Յունուարը, անկախության դայալարի վեներալը 1980-ականներին, որ հետո դարձավ մարդու իրավունքների լավագույն դասարանը երկրում, եւ Արիֆ Յունուարը՝ Լեյլայի անուսինը, գրող, գիտաֆախարան: Նրանց դեմ հարուցված մեղադրանքները տասնվում են հարկերից խուսափելու եւ լրտեսության միջու: Կառավարանտե լրտեսականիցները արղեն իսկ նրանց մեղաւոր են ճանաչել եւ կառավարության դասարանները չեն թալգնում, որ իրականում ասում են նրանց եւ ցանկաւորում են ազատել 10 նրանցից:

Ադրբեջանը չի ցանկանում լինել Արեւսյան Բախուի մեծ մարտավարության հեղտորությունն ու իրականությունը

Ուկրաինայի ձգնաժամը մյուս բոլոր հետախորհրդային երկրներին դրել է իրենց արտաին ֆաղափականությունը մշակելու գործում ընտրություն կասարելու դառը իրականության առաջ: «Տորին ըֆերգ» (Foreign Affairs) դարքերականում տղազրված մի հողվածում Լոնդոնի «Յունիվերսիթի ֆուլեջից» Ջեյմս Յանը սարիչ մի հարց է առաջ ֆաուում խիստ հարցական մի խնդրի շուրջ: Նա գրում է, որ Ադրբեջանը ընտրության հնարավորություն ունի. «Կամ կրճատել իր դասարանությունը արեւսյան չափանիււերի լիբերալ կարգուկանոնի հանդեղ, եւ սիրահաղել Իրանին եւ Ռուսաստանին, կամ էլ ամբողջուկին ընդունել այդ գաղափարները եւ դասարան լինել սարածաւրջանային հակահարգածի»: Նման մեկնաբանությունն առիթ է ծառայել այն թյուր հասկացությունը, որ Բախուն անկեղծորեն ցանկանում է ընդունել լիբերալ կարգուկանոնի արեւսյան չափանիււերը:

րարներից ոմանք նույնիսկ ստեղծել են օրինական, փաստացի ոսիկանախմբեր, որոնք հավասարին են ինչպէս երկրին, այնպէս էլ իրենց անհասական տերերին:

Արեւմուտքը դասկառնելի հեղաւորության վրա

Ադրբեջանի արտաին ֆաղափականությունը դեմ է հասկացվի այս կոնտեստում: Երկրի էլիտա խավը ցահագրգռված է կաղեր հաստաւել արտաին ուժերի հետ, դայանոնով, որ չխանգարի բռնաղեսությունը դաղաղանելու վերջնամղասակին: Սա նշանակում է, որ այդ խավը ցանկանում է մոտիկ լինել Արեւմուտքին, բայց ոչ ցած մոտիկ: Մ. Նահանգները այս առումով գրավիչ երկիր է, բայց վստագաւոր: Ասում են, որ ավագ Ալիեւը, որ Բեթմեւի դոլիսթյուրոյում էր ծառայում, մի առիթով՝ վաղ 1990-ականներին մեւել է՝ «Վաւիզոնը նոր Կրեւն է», ասել ուզելով, որ նոր ուղեւճային մի հեղեմն է, որին դեմ է սիրահաղել, բայց որից նաւե դեմ է օգսվել:

Ադրբեջանի ներկա հակավաւորությունը դեղի Արեւմուտք դայանաւորված է երեւ կեսերով. երկրի կարգաւիճակով որդես տրանզիսային անցակեւ՝ Աֆղանստանից տուն վերադարձող զորքերի համար, Իսրայելի հետ ունեցած ջերն հարաբերություններով եւ Իրանի դեմ կիրառված դասարանիցներին իր մաս-

10 միլիարդ խոռանարդ մեթր զազ է ստանալու Ադրբեջանից: Դրանից գլխավորաղես օգսվելու են Հունաստանն ու Իտալիան, բայց դա կազմելու է Եվրոպայի ընդհանուր զազի դասարանի ընդամենը 2 տոկոսը: Ավելին, Ադրբեջանի մեղաւմիսը արեւսյան նավթային ընկերությունների հետ կարծես ավարսին է հասնում: Ֆրանսիական «Տոսալ» ընկերությունը վաճաղել է գազային ծրագրում ունեցած իր բաժնետոսները, իսկ նորվեգական «Սասոյլ» ընկերությունը նվազեղրել է մասնակցությունը: Բախուն այժմ նոր սարքերակներ, նոր գործընկերներ է որոնում: Աղագայի հույսի նույնը սեղանների 12-ին Ադրբեջանական «SOCAR» եւ մալայական «Petronas» ընկերությունների միջու ստորագրված հուսագիրն է:

Գոյություն ունի նաւե երկրի ամենաբարղ հարաբերությունների խնդիրը Ռուսաստանի հետ: Նախկին գաղութարար ուժի կասկածը դեռեւս աղկա է աղրբեջանցիների ազգային մտածելակերղում: Այդուհանդերձ Մոսկուայի հետ կաղը ցած ավելի ամուր է, ֆան աղրբեջանցի ղեկավարները խոսուվանում են Արեւմուտքի հետ իրենց բանակցությունների ընթացում:

Գուցե վստահություն չկա Ադրբեջանի եւ Ռուսաստանի միջու, բայց թալնված իրարահասկացողությունն աղկա է: Ի վերջո երկու երկրներն էլ հիմնա-

ՎԱՐՄ ԱԹՆԵՍՅԱԼ

Նովրուգ Մամեդովն՝ ընդդեմ Իլիամ Ալիեվի

Հարեան երկրում ամեն ինչ հիշեցնում է «հին, բարի ժամանակները»: Ունեն «համազգային առաջնորդ», որի արձանները հանդիպում են ամեն ֆայլափոխի, ձեռակերպված է «միակ ճիշտ գաղափարախոսություն», որից շեղվողները ենթարկվում են հալածանքների եւ բռնությունների, հայտնաբերել են «միակ թեման», որը փորձում է մարդու իրավունքների մասշտաբային խախտումները Ադրբեջանի սենսական եւ սոցիալ-հաղափական կայունությունը», մամուլը համասարած վերահսկողության, այլախոսությունը՝ հեռադիմացում սակ է:

Եւ, ամենակարեւորը՝ եռամսյակը մեկ գումարվում է կառավարության նիստ, որը, չնայած նավթի միջազգային զների եւ Ադրբեջանում արդյունահանման ծավալների անձեղ անկման, արձանագրում է «թռչնափայլ սենսական աճ»: Իսկը՝ ինչու չէ՞ր Չեյնար Ալիեվի կոմունիստական «գահակալություն» սարհներին, երբ Ադրբեջանը «լայն ֆայլերով էր առաջ ընթանում»:

Հերթական ներկայացումը բեմադրվել է հոկտեմբերի 8-ին: Այս անգամ, սակայն, Իլիամ Ալիեւն ավելի շատ ծանրացել է «համեմատությունների» վրա: Թիրախ է ընկնում, ինքնին հասկանալի է, Հայաստանը: Ըստ երեսույթին, հոկտեմբերի վերջին Փարիզում նախատեսվող բարձր մակարդակի հանդիպումից առաջ Ադրբեջանի «նորին գերազանցություն բռնադատ» որոշել է ցրել հասարակությանը դաստիարակություն, բայց, քանի որ սենսական փչ թե շատ շուտապես, անգամ՝ նենգափոխումներից հետո, դասկեր ներկայացնել չէր կարող, ուսի ընտրել է Հայաստանի «համասարած դասարկման եւ սենսական աղետի համադասկերի վրա» մի փչ զվարթացնել կառավարության անդամներին, որոնք չգիտեն՝ եթե նավթի զների անկումը շարունակվի, ապա ինչու՞ն են փակելու բյուջեի լայնացող ճեղքերը:

Ամենազավեցականն այն է, որ Իլիամ Ալիեւը խոսել է հույս-օգոստոսին շփոթած օգոստ «հայկական ուժերին հասցված կործանիչ հարվածների» մասին: Նա մոռացել է, որ լարվածության օրերին սասնյակ զոհեր սվել է հենց Ադրբեջանական կողմը, իսկ վիրավորների ֆանակն այնքան մեծ էր, որ Ադրբեջանի բուժհաս-

միցս ֆննադասության էր ենթարկել իլիամալիեւյան բռնաշրջադարձը, Միացյալ Նահանգների ղեկավարման մեջնի կոչ էր արել «դասժամիջոցներ կիրառել Ադրբեջանի դեմ, որտեղ մարդու իրավունքները ռսնահարվում են ամեն ֆայլափոխի»:

Բախվում իշխող վարչախմբին խիստ անհանգստացրել է այն, որ Սախարովի անվան միջազգային մրցանակի իրական հավակնորդների շարքում է հայտնվել իրավապաշտան Լեյլա Յունուսովան, որը կալանքի սակ է արդեն մի ֆանի ամիս: Կալանավորված է նաեւ նրա ամուսինը՝ դասնաբան Արիֆ Յունուսովը: Բախվի վարչախմբի ասելությունը Յունուսովների հանդեպ այնքան խորն է, որ ֆեակասարդական հիմնարկում ամուսինները դաշնվում են կրկնահանգադրծների հետ նույն խցում: Լեյլա Յունուսովայի դասադաստանի հայտարարությամբ՝ նա ենթարկվում է «ֆիզիկական բռնությունների, զրկված է անհրաժեշտ դեղորայք սասնալու, հարազանների հետ նամակագրություն իրականացնելու իրավունքից»:

Այս եւ առնասարակ ֆադրանարկայների հանդեպ անմարդկային վերաբերմունքը, ինչ խոսք, չի կարող աննկատ մնալ միջազգային իրավապաշտան կազմակերպությունների կողմից: Միացյալ Նահանգների ղեկավարման մեջնի խոսնակն օրերս Ադրբեջանին ուղղակի հորդրել է «ազատ արձակել ֆադրանարկայներին, իրականացնել բարեփոխումներ»: Իշխող վարչախումբը, սակայն, իրավիճակը լիցքափախելու ուղեւ ցանկություն չունի: Բախվի գործադիր իշխանությունն ընդդիմության հանահալափի սեղ, ինչու՞ն են միշտ, սահմանել է արվարձանային մի «մարզադաս», որտեղ ֆադրադիները կարող են հասնել միայն... սափի դասվիդելով:

Ահազանացող մեկուսացման խորադասկերի վրա իլիամալիեւյան վարչախումբը հայտնագործել է, որ «ամեն ինչ արվում է հայկական լրբբիսական կազմակերպությունների միջոցով»: Ադրբեջանական մամուլը հեղեղված է «հայկական լրեսական ցանցի» մասին դասվիված հրադարակումներով: Բանը հասել է նրան, որ Լեյլա Յունուսովային Սա-

խարովի մրցանակ կարող է շնորհվել, որովհետեւ «հանգուցյալ ակադեմիկոսի կինն ազգությամբ հայուհի է, հայուհի էր նաեւ Արիֆ Յունուսովի մայրը»:

Ալեյի մեծ «հայտնագործությունը» է արել Իլիամ Ալիեւի աշխատակազմի ղեկավարի սեղակալ, արտաին ֆադրակալանության հարցերի դասախանասու Նովրուգ Մամեդովը: Twitter-ի իր էջում նա արել է հետեյալ գրառումը. «ԱՄՆ Իլիմոյս նահանգի 10-րդ ընտրասարածից Միացյալ Նահանգների Սենատի անդամության թեկնածու Ռոբերտ Դոդը, որտեղի արժանանա հայկական համայնքի աջակցությամբ, Լեռնային Ղարաբաղի «օկուպացիոն ռեժիմը» (չակերտները մերն են՝ Վ. Ա.) անվանել է ԱՄՆ դասնակից: Արժե ավելացնել, որ Ռոբերտ Դոդը, հանահադեսական կոնգրեսականներից մեկը, 304-րդ բանաձեւը դաստանողներից է: «Հայերի ցեղաստանությունը դասնական փաստ է, եւ այն դեմ է ճանաչվի»,- հայտարարել է նա: (<http://haqqin.az/news/31620>)

Ահա այսուհի իրավիճակ՝ վարչախմբի դարազլուկը «փաստում է Հայաստանի միջազգային մեկուսացումը», իսկ նրա արտաին ֆադրակալանության «ճարտարադեսներից» մեկը, կամա թե ակամա, դառնում ԱՄՆ կողմից Լեռնային Ղարաբաղի Հանահադեսության գործունի վերաիմաստավորման ֆադրիչը: Քանի որ ինչու՞ն են Նովրուգ Մամեդովը վերոհիշյալ գրառումն անելուց հետո ադրբեջանական հասարակությանը «համոզելու, որ Լեռնային Ղարաբաղի անկախությունը ճանաչված չէ երբեք ուղեւ երկրի կողմից չի ճանաչվելու»: Իսկ եթե Ռոբերտ Դոդը ընտրվի ԱՄՆ Սենատի անդամ եւ հարցը ներկայացնի Միացյալ Նահանգների կառավարության ֆննարկմանը: Իսկ եթե ԱՄՆ եւս մի ֆանի նահանգ ճանաչի՞ ԼՂՀ անկախությունը, ինչու՞ն են օգոստոսի 28-ին Կալիֆոռնիայի Սենատը վարվել:

...Մեկ անգամ Ադրբեջանը «լայն ֆայլերով» ընդահաջ է գնացել իրականությանը: Երկրորդ կարող է ավելի կործանարար լինել: Բայց, ըստ երեսույթին, Իլիամ Ալիեւը վառել է նահանգի բոլոր կամուրջները: Համեմայնդեղմ՝ ֆադրակիրը աշխարհի հետ շփման եզրեր զսնելու առումով: Իսկ եթե նրա աշխատակազմի ղեկավարի սեղակալն է իրոջ ցուցումներին հակասող գրառումներ թողնում սոցցամցերում, ուրեմն վերջի սկիզբն անհավանական չէ:

Սեփասակիեր

Սյուն կողմից կառավարությունը Բախվում դժվարություններ

է հարուցում արեւմտյան այն կառույցների դեմ, որոնք ժողովրդավարություն են ֆադրում: Դանց թվում են կրթական, ոչ ահուպաբեր IREX հաստատությունը, Ազգային ժողովրդավարական ինստիտուտը եւ նույնիսկ բարեգործական Oxfam ընկերությունը: Նրանց բանկային հաշիվները սառեցվել են կամ նրանց ստիղել են հեռանալ երկրից:

Արեւմտյան ակամավոր ֆադրական գործիչներ, որոնք ժամանակին օգնել են Ադրբեջանին, ինչու՞ն են օրինակ այդ երկրում Մ. Նահանգների նախկին դեստան Ռիչարդ Մորինգուբարը կամ շվեդ արտգործնախարար Կառլ Բիլդսը, այժմ հարձակման են ենթարկվում Ադրբեջանի դաստանական անձանց եւ լրասվամիջոցների կողմից «մեծադես միջամտելու համար» Ադրբեջանի ներքին գործերին կամ «ինֆադրալ եւ փառամուլ» լինելու համար: Ռուս դաստանյաները, որոնք ժողովրդավարության մասին չեն խոսում կամ ակնարկում, բնականաբար մնան վերաբերմունքի չեն արժանանում:

Ադրբեջանը չի ցանկանում լինել Արեւմտյան

Վերադարձ դեղի մարտադաս

Ադրբեջանի կառավարության հեզհետե սասկացող ազբեսիլ դիրորոտումը դուռ է բացում ադակայունացնելու ոչ միայն այդ երկիրը, այլեւ Երզնկա երկրները: Սա մասամբ այն դաստանով, որ արեւմտամեծ ընդդիմադիրների դեմ դայֆարն իր սեղը զիջել է առավել ռազմասենչ խմբավորումների դեմ դայֆարի: Հադորդագրությունների համաձայն, մի ֆանի հարյուր ադրբեջանցի արմասական սուննիներ ներկայիս կռվում են ISIS-ի խմբավորումների կողմին եւ ամեն ռոդե կարող են հե՛ս՝ սուն վերահռոմալ:

Սա այն դաստանով, որ Ադրբեջանը ավելի ֆան երբեւէ ազբեսիլ դիրորոտում է որդեգրել Լեռնային Ղարաբաղի հարցի լուծման գործում: Օգտագործելով իր նավթային եկամուտները Բախում ֆինանսական հսկայական գումարներ է սրամարդում վերազինման համար: Վերջին հինգ սարհների ընթացում Ադրբեջանը հարձակու-

ղական զեմի սարբեր սեսակներ է զնել Իսրայելից, Պակիստանից եւ Ռուսաստանից: Նրա ռազմական բյուջեն այժմ սարեկան չորս միլիարդ դոլար է:

Սրան գումարած ավելացել է նաեւ հռեսորական սդանալիդը: Ադրբեջանի առաջնորդները դաստանադես Հայաստանին թեմամի երկր եւ հռչակել: Օգոստոսին Twitter-ի միջոցով նախագահ Ալիեւը 57 ռազմասենչ ուղերձ էր հղել հայերին մցելով, որ «Ադրբեջանի դրոշը կծածանի բոլոր գրավյալ սարածների վրա»:

Ադրբեջանի վրոդմունքը հասկանալի է: Քսանից ավելի սարհների ընթացում ոչ մեկը չի առաջարկել այնուհի մի լուծում, որով հնարավոր կլինե վերահարձնել կորուսյալ սարածները: Իսկ Հայաստանը դժվար, անզիջուն հակառակորդ է, որը դանդաղորեն հիմնավորում է փաստերը՝ իր ձեռնում դաշելով Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ զսնվող ազերի սարածները:

Բայց վրոդմունքը ֆադրակալանություն չէ: Ադրբեջանը նույնքան

լու ուժային սարբերակը, մի ֆայլ, որ հակամարտության արսասահմանյան մասնագետների կարծիքով ունենալու է աղեսալի ավարս բոլոր կողմերի համար:

Ադրբեջանը անադաիով զգալու իրական դաստաններ ունի: Բայց արեւմտյան միջոգորդները չուեթ է հրադորվեմ մարսավարական համագործակցության նրա նախերգանքներով: Եթե Բախում կսահելի գործընկեր լինե, ադա կադարեր հեռադիմել իր արեւմտամեծ ֆննադասներին եւ ավելի լուրջ կվերաբերվեր Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության խադաղ կարգավորման գործընթացին: Արեւմտյան ֆադրադատները դեմ է գործ ունեման իրենց աչքերի առաջ զսնվող Ադրբեջանի հետ եւ ոչ թե այն ենթադրյալ սարբերակի, որ Ադրբեջանի ղեկավարները սովորություն են դարձրել «վաճառելու»:

Թարգմ. Ն.Օ.

* Ղարաբաղյան հակամարտության միջազգային թերես ամենահայտնի փորձագետ Թոմաս դը Վասլը «Կառնեզի Ենդաունենի» Ռուսաստան եւ Եվրասիա միջազգային խադաղության ծրագրի ավազ զիսաշխատողն է: Նա հեղինակ է դարաբաղյան հակամարտությանը նվիրված «Սեւ եւ սդիսակ» գրի:

Սերբիան չդիմացնելով ձեռնամուխ լինելու «Հարավային հոսք» գազամուղի կառուցմանը, ֆանի դեռ համաձայնագիրը չի համապատասխանում Եվրոմիության չափորոշիչներին: Այդ մասին ասվում է ԵՄ ընդլայնման ֆաղափարության տարեկան հաշվետվության մեջ, որը հրատարակվել է EObserver կայքէջում:

Փաստաթղթում բառացիորեն նշված է հետևյալը. «Սերբիան չդիմացնելով ձեռնամուխ լինելու «Հարավային հոսքի» շինարարությանը, ֆանի դեռ այդ գործարքը չի համապատասխանեցվել ԵՄ իրավական համակարգին»:

Նոյնդրույթի ընդհանրացում է արտահայտված ԵՄ-ին Սերբիայի անդամակցության առաջիկա մեկ տարվա բանակցությունների օրակարգում: Փաստաթուղթը հիշատակում

րիափակի գազամուղով՝ գազ կուսանա Կասովոյի ծովից: Չնայած մասնական փուլում ծագած դժվարություններին, ծրագիրն արդեն հստակ ուղևորված է սահմանում: Մոսկվան չի մասնակցում այդ նախագծին:

Ենթադրվում է, որ Կասովոյի ծովի գազը Ռուսաստանը շրջանցելով՝ «Ադրիատիկ գազամուղով» Յուրտիային Յուրտաստանով եւ Ալբանիայով կհասնի Իտալիայի հարավ, որտեղ խողովակաշարը կմիանա գազամատակարարման գործող ցանցին: Հարավեվրոպական գազային միջանցի ֆինանսավորումը ստանալիս՝ սակ հայտնվեց ընթացիկ տարվա փետրվարին այն բանից հետո, երբ գերմանական E-on կոնցեռնը եւ ֆրանսիական Total-ը որոշեցին դուրս գալ նախագծից: Ռու-

սիան ընդունվել է մինչեւ 20 տոկոսը: 880 կիլոմետրանոց գազամուղի 540 կիլոմետրը կանցնի Յուրտաստանի սահմաններ: Էգմանում մեջ հայտնված երկիրը դրա շրջանակում կառուցված էր նախապես արտահանման նպատակով: Այնուամենայնիվ, 2013 թ. Յուրտաստանը, Ալբանիան եւ Իտալիան ստորագրեցին «Ադրիատիկ գազամուղ» կառուցելու համաձայնագիր, դրանով իսկ ֆաղափարական դատարարություն հայտնվեց բազմամիլիարդանոց նախագծին: Նախագծի գրավչությունը դայանավորված է ոչ միայն կասովոյի գազի զանգվածներով, այլև Երևանով, որ մասնակցից բոլոր երկրները ստանում են Եվրոպայի էներգետիկ տնտեսական դիրքերն ամրապնդելու հնարավորություն: Օրի-

ԵՄ ֆաղափարական նախադրյալներ «Հարավային հոսքին»

Ադրիատիկ գազը՝ լուրջ մրցակի՞ց

է երեք տարվա, որոնք անհրաժեշտ են բանակցություններում առաջընթացի հասնելու համար: Այդ դրոյաններն են ադրիատիկ մուկումը, գնդի թափանցիկությունը եւ երրորդ անձանց մասնակցությունը գլխավոր էներգետիկ ցանցերին:

սակ, Ալբանիան մինչեւ օրս մեկուսացված է եղել ԵՄ էներգացանցերից, բայց շուտով իրավիճակը կփոխվի: «Ադրիատիկ գազամուղի» շինարարությանը Ալբանիան կդառնա հարավեվրոպական գազային միջանցի մի մասը եւ կմիանա սարածաբանական էներգացանցին: Բացի դրանից, երկիրը կկարողանա օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների շեփուլ ստանալ մոսկովորակ 1 մլրդ եվրո, չխոսելով արդեն մոտ 40 մլրդ էվրոյի մասին:

Տուրքիայի համար էլ ավելի կարելու է այն, որ, ըստ մտահոգացման, «Ադրիատիկ գազամուղը» նրա սարածքում միանալու է Յուրտաստան-Ադրիատիկյան գազատարին, որը դիմաց է գազ մատակարարի Արևմտյան բալկանների էներգամատակարարման շղթային ցանցերին: Դա Ալբանիային թույլ կտա հանգուցային կետ դառնալ Զեռնու-գորիայի, Բուրնիայի եւ հորվաթիայի գազաբաշխման ոլորտում: Նման ծրագրեր կան նաև Յուրտաստանի հանգուցային անցումային, որտեղից 180 կիլոմետրանոց հույն-բուլղարական խողովակաշարով ադրիատիկական գազը կհասնի Բուլղարիա, Ռումինիա եւ Յուրտաստան:

Ադրիատիկ գազը եւ «Ադրիատիկ գազամուղը» կարող են արդյոք դառնալ «Հարավային հոսքի» լուրջ մրցակիցներ: Կիլոմետրի համախառնման (Նիկոսիա) աշխարհաֆաղափարականության դասախոսներին մեկը, որ էներգետիկայի գծով փորձագետ է, այդ երկու նախագծերը մրցակիցներ չի համարում: Նրա կարծիքով, «Հարավային հոսքի» չի մեծացնի ԵՄ կախվածությունը ռուսական գազի մատակարարմանը: Նրա խոսքերով, խղամբական մատակարար Enagas-ը դուրս արժեքավոր բաժնետեր չէ, մասնավոր՝ նկատի ունենալով դրա «նեղ մասնագիտացման փորձը»: Այս առումով նախագիծը ներդրողների փոփոխությունից միայն շահել է, որնորում է Լանդվերը:

Հոկտեմբերի 1-ին Աթենքում կազմակերպված «Բալկանները եւ Ադրիատիկ ցանցի-գազի գազաթափուկ» կոնֆերանսում Լանդվերը հայտարարեց, որ առաջին կարգի սալ ներդրումները (օրինակ՝ մերձաֆաղափար ուղիների շինարարությունում) ստիպված են արդեն 2015 թվականին: Ադրիատիկական Ծահ-Դեմիդ գազակոնդենսատային հանգուցային մատակարարումները դիմաց է սկսվել 2020 թվականին: Հանգուցային դատարարները գնահատվում են ավելի քան 1 տրիլիոն խորանարդ մետր բնական գազ: Ենթադրվում է, որ «Ադրիատիկ գազամուղը» կադրիակի Եվրոմիության գազի դա-

տարարներին եւ լրացուցիչ հարկային մուկների մասին:

Ալբանիայի համար էլ ավելի կարելու է այն, որ, ըստ մտահոգացման, «Ադրիատիկ գազամուղը» նրա սարածքում միանալու է Յուրտաստան-Ադրիատիկյան գազատարին, որը դիմաց է գազ մատակարարի Արևմտյան բալկանների էներգամատակարարման շղթային ցանցերին: Դա Ալբանիային թույլ կտա հանգուցային կետ դառնալ Զեռնու-գորիայի, Բուրնիայի եւ հորվաթիայի գազաբաշխման ոլորտում: Նման ծրագրեր կան նաև Յուրտաստանի հանգուցային անցումային, որտեղից 180 կիլոմետրանոց հույն-բուլղարական խողովակաշարով ադրիատիկական գազը կհասնի Բուլղարիա, Ռումինիա եւ Յուրտաստան:

Ադրիատիկ գազը եւ «Ադրիատիկ գազամուղը» կարող են արդյոք դառնալ «Հարավային հոսքի» լուրջ մրցակիցներ: Կիլոմետրի համախառնման (Նիկոսիա) աշխարհաֆաղափարականության դասախոսներին մեկը, որ էներգետիկայի գծով փորձագետ է, այդ երկու նախագծերը մրցակիցներ չի համարում: Նրա կարծիքով, «Հարավային հոսքի» չի մեծացնի ԵՄ կախվածությունը ռուսական գազի մատակարարմանը: Նրա խոսքերով, խղամբական մատակարար Enagas-ը դուրս արժեքավոր բաժնետեր չէ, մասնավոր՝ նկատի ունենալով դրա «նեղ մասնագիտացման փորձը»: Այս առումով նախագիծը ներդրողների փոփոխությունից միայն շահել է, որնորում է Լանդվերը:

Թուրքիայի սիրիական քաղաքականության տխուր հետևանքները

Սիրիական ճգնաժամի նկատմամբ Թուրքիայի ֆաղափարական դիրքորոշումը հանգեցրեց թե՛ սարածաբանական եւ թե՛ ներքին ողբերգության: Դա նաև նախագահ դարձած Նախկին վարչապետ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի անձնական ձախողումն է:

Առաջին ողբերգությունը Սիրիայի ֆրոնթակ երրորդ ֆաղափար Կորբանիում է, որը հեռու չէ Թուրքիայի սահմանից: «Իսլամական դեպարտամենտ» խմբավորման ջիհադիստներն արդեն ներխուժել են ֆաղափար չնայած ֆրոնտի անձնուրաց դատարանությանը: Ֆրանսիական «Սոնդ» օրաթերթը մասնաճանաչում է, որ դատարանների մեծ մասը սիրիացի ֆրոնտ են, որոնք մի ֆանի ամիս դիմակայում էին ջիհադիստների սանկերի եւ ծանր հրեշտանու գրոհներին: Հոկտեմբերի 7-ին ջիհադիստներն արդեն գրավել էին ֆաղափար մեծ մասը՝ ի հեճուկս ԱՄՆ-ի եւ Արա դաբանակիցների օդուժի ուժացած նմարկոնումների:

Կորբանի վերջնական գրավումը ջիհադիստներին հնարավորություն կտա վերահսկել սիրիա-թուրքական սահմանի մի զգալի հատված եւ կամրադնդի մասնակցությունը Սիրիայի հյուսիսում: Խմբավորումը կկարողանա առավել ոլորտի դայանմանում զբաղվել նավթի մատաննեց առեւտրով: Ինչ վերաբերում է հակա-ջիհադիստական կապիցիայի օդուժին, այն ոչ միայն չկարողացավ նույնիսկ կանգնեցնել ջիհադիստների առաջխաղացումը:

Անուսու, ճակատամարտը այլ էլ կունենար, եթե Թուրքիան ժամանակին միջանկեր: Ցամաքային ուժերով այդ երկիրը ՆԱՏՕ-ում երկրորդն է: Թուրքիան սարածաբանական նախագիծը կերտվում է: Վերջին օրերում թուրք-սիրիական սահմանի երկայնուկ տեղաբաշխված էին սանկեր, որոնք կարող էին մասամբ ոչնչացնել իսլամիստների հրեշտանու դիրքերը, բայց ոչ մի արկ չարձակեցին:

Անկարան որոշեց միանալ հակաջիհադիստական կապիցիային, բայց ոչինչ չարեց դեմի Կորբանի ջիհադիստների առաջխաղացումը կասեցնելու համար: Ինչն է: Թուրքիան չի ուզում, որ իր սահմանի մոտ սեղծվի սիրիացի ֆրոնտի ինֆնավար գոտի: Այն կարող էր դառնալ ՔԿԿ-ի թուրքական ժյուդի մարտիկների թիկունքային հեճակետ:

«Մեզ համար ՔԿԿ-ն «Իսլամական դեպարտամենտ» լավ է,» հայտարարել է նախագահ Էրդողանը: Իրականում Անկարան երկար ժամանակ նախադրյալությունը սկսել է ծայրահեղական իսլամիստներին եւ թույլատրել է ջիհադիստ մարտիկների թափանցումը Սիրիա:

Այդ «ընթացությունը» հանգեցրեց մեկ ուրիշ՝ ներքին ողբերգության: Հոկտեմբերի 7-ի երեկոյան Թուրքիայի մի օտար ֆաղափարներում ֆրոնտի զանգվածային ցույցերի եւ անկարգությունների հետեւանոյ ստանվեց առնվազն 14 մարդ: Անկարայի իշխանությունները դատարանական ժամ սահմանեցին Դիարբեքիրի, Սարդիհի, Սղերդի, Մուսի, Վանի, Բաթմանի նահանգներում: Ներգործնախարար էֆլան Ալան ստանալ անդադարադադար չորդեն բռնարարները: «Սոնդը» չի բացառում, որ վերջին երեսունը սարիներին թուրքական բանակի դեմ ՔԿԿ-ի ծավալված է ներկայումս ընդհատված դատարար կարող է վերակսկել:

Սիրիայի նախագահ Բաբար Ասադին սաղալելու մոլուցում սարված Էրդողանը դիմում է յուրաքանչյուր Երդողանի անկարան լըրդեն չի մասնակցի հակաջիհադիստական դայադին, ֆանի դեռ ԱՄՆ-ը չի հարվածել Դամասկոսի վարչակարգին: Ըստ «Սոնդի», դա ամրապնդեց սակական ֆաղափարականությունը եւ, որը չի կանգնեցնի սարածաբանի աղաղայումացումը եւ կարող է ներսից դարձնել Թուրքիան: Պ. Բ.

Մայրանի տասնյակ ակտիվիստներ անհետ կորել են

Ուկրաինական լրացումիցընդհանուր հաղորդում են Եվրոմայրանի անհետ կորած մի օտար ակտիվիստների մասին, որոնք «հեղափոխությունից» հետո սկսել էին զբաղվել հասարակական գործունեությամբ: Նախկին ակտիվիստները այդ անհետացումները համարում են դատարարված առեւտրագումներ, որոնց զոհերը թերեւս «Շաս բան գիսեին» կամ ինչ-որ մեկին խանգարում էին:

«Մայրանի ողորդական նախաձեռնություն» խմբի սկյալներով, փետրվարից մինչեւ օրս անհետ կորած ակտիվիստների թիվը հասնում է 57-ի: «Փետրվարի վերջերին հարազատները փնտրում էին 330 մարդու: Այժմ նրանց թիվը 57 է: Պարզվեց, որ զատերը ողջ-առողջ են: Դեպքերումից հետո ոմանք մնացին Մայրանում, ոմանք զնազին Գակահարեկական գործողության գոտի... Նրանցից ինձից մեկն օսանք մեռած», դատարար է խմբի ակտիվիստի Տասյանան «Վեսի» գործակալության թղթակցից:

Ըստ որում, իրավադադաները «չեն կարողանում» զսնել անհետ կորածների գործերը, թեթեւեւ միլիցիայում հավասարում են, թե այդպիսի յուրաքանչյուր գործ իրենց հասուկ վերահսկողության սակ է: Պ. Բ.

